

**CUMHURİYET DÖNEMİNDE OLTU'DA İDARÎ TEŞKİLATLANMA
(1923-1950)**

**ADMINISTRATIVE ORGANIZATION IN THE REPUBLICAN
PERIOD IN OLTU (1923-1950)**

AHMET KALKAN

Araştırmacı, Milli Eğitim Bakanlığı Oltu Fen Lisesi
ahmetkalkan25@gmail.com

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | ETU Journal of Social Sciences Institute
III/7 (Özel Sayı), Aralık | December 2018, Erzurum
ISSN: 2149-939X

Makale Türü | ArticleTypes : Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received Date : 27.11.2018
Kabul Tarihi | Accepted Date : 27.12.2018
Sayfa | Pages : 131- 178
DOI- : <http://dx.doi.org/10.29157/etusbe.80>

This article was checked by

CUMHURİYET DÖNEMİNDE OLTU'DA İDARİ TEŞKİLATLANMA (1923-1950)

Ahmet KALKAN

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED), C.III S.7, Aralık 2018, Sayfa: 131-178

ÖZET

Erzurum iline bağlı Oltu İlçesinin, tarihi bir yaklaşımla ele alındığı bu çalışmanın amacı, 1920'li yıllardan 1950 yılına kadar Türkiye'nin içinden geçtiği değişim ve yenilenme sürecinin Oltu'ya yansımalarını idarî açıdan incelemektir. Bu amaçla çalışmada ilk olarak, Oltu'nun tarihi gelişimi ve Oltu Şûrâ Hükümeti hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmış, 1923-1950 yılları arasında Oltu'nun idarî anlamda gelişim sürecinden bahsedilmiş, bu yıllarda Oltu'da görev yapan kaymakamlar ve belediye başkanları tespit edilerek yaptıkları çalışmalar özellikle kaymakamların biyografileri ile birlikte anlatılmıştır. İlçe belediyesinin teşkilatlanması, geçirdiği değişim süreci Oltu'ya yapılan hizmetlerdeki rolü, ya da eksik kalan, yapılamayan faaliyetlerin bundan sonraki yıllara yansımalarına yönelik tespitlerde bulunulmuştur. İlgili tarihlerde görev yapan il genel meclisi üyeleri ve bu üyelerin çalışmaları anlatılmış, bu süreçte yaşanan siyasi gelişmeler ve sıkıntılar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Oltu Tarihi, Yerel, Şura Hükümeti, Şehir, İdari Yapı.

ADMINISTRATIVE ORGANIZATION IN THE REPUBLICAN PERIOD IN OLTU (1923-1950)

ABSTRACT

Erzurum in the province of Olten of the district, the purpose of this study, which dealt with a historical perspective, 1920 of changes through which Turkey until 1950 and Oltu reflection of the renewal process is to examine administrative purposes. For this purpose, a brief briefing was given about the historical development of Oltu and the Government of Oltu Government. In the period between 1923 and 1950, the process of Oltu's administrative development was mentioned. especially the biographies of district governors. The organization of the district municipality, the process of change, the role of Oltu in the services carried out, or the missing, the reflection of the activities that can not be done in the next years has been made. The members of the provincial council members working on the relevant dates and the works of these members were explained, and the political developments and problems experienced in this process were evaluated.

Keywords: Oltu History, Local, Government of Shura, City, Administrative structure.

Giriş

Oltu'nun Tarihî Gelişimi

Erzurum il sınırları içerisinde bulunan Oltu, Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğusunda yer alır. İlçe, rakımının nispi düşüklüğü nedeniyle bölgenin sert karasal ikliminin karakteristik özelliklerini tam olarak taşımaz. Karasal ile Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliklerine sahip, bir çeşit mikro klima iklim hüküm sürer. Oltu Çayı vadisinde kurulan ilçenin bugünkü yüzölçümü 1380 km², rakımı ise 1275 m.dir. Coğrafi bakımdan dağlık ve ormanlık bir yapıya sahip olan ilçeyi ikiye bölen Oltu Çayı, Sivri Dere ve Narman Çayı ile birleşerek Çoruh Nehri'ne katılmaktadır.¹ Çoruh Nehri havzasında bulunan ve Tav-İli² bölgesini oluşturan yerleşim yerleri, Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli bir ili olan Erzurum'a bağlı olmasına rağmen, coğrafi olarak Doğu Karadeniz Bölümünde yer almaktadır.

Tarihî kaynaklarda Olti'k, Oltu'k, Okhti'k veya Olti'si diye geçen Oltu'nun tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bölgenin yerleşmeye ilk defa ne zaman açıldığı ve ilk yerleşik kavimlerin kimler olduğu konusunda kesin bilgiler mevcut değildir. Bununla birlikte Oltu'yu içine alan Çoruh Nehri havzasından yazılı belgelerde ilk defa M.Ö 9. yüzyılda bahsedilmesi, bölgenin tarihinin çok eskilere dayandığı fikrini kuvvetlendirmektedir. Buna göre Oltu bölgesinin tarihi günümüzden yaklaşık olarak 3 bin yıl öncesinden başlamaktadır. Bölgenin bilinen ilk sakinleri ise Urartulardır.³

Tarihî süreçte çeşitli devletlerin hâkimiyetinde kalan Oltu, başlangıçta bir kale yerleşmesi olarak kurulmuş, daha sonra uzunca bir dönem kale ve dış surlar içerisinde gelişmesini sürdürmüştür. Kentin simgesi durumundaki Oltu Kalesinin⁴ne zaman ve kimler tarafından yapıldığı tam olarak bilinmemesine rağmen Urartular zamanında yapıldığı ve daha sonraki dönemlerde tamir ve ilavelerle takviye edildiği anlaşılmaktadır. Oltu Kalesi yüzyıllar boyunca çeşitli kavimlerin saldırılarına maruz kalmıştır. Bir tepe üzerinde, heybetli görünümüyle iç kale kaplama -dolgu-duvar tekniği ile örtülmüştür. Duvarlar Roma, Bizans ve Türk dönemi özelliklerini göstermektedir.⁵

¹ Lütfi Özav, **Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Erzurum, 1991, s. 2.

² Bu bölge tarihi kaynaklarda, Tav-eli(Dav-eli) olarak anılmaktadır.

³ M. Fahrettin Kırzioğlu, "Tav-Elî'nin Doğu Merkezi Oltu'nun Tarih Çizgileri" **Oltu Turizm, Tanıtma ve Kültür Derneği Özel Yayını**, Oltu, 1970, s. 9-18.

⁴ **Oltu Kalesi hakkında geniş bilgi için bkz: Hamza Gündoğdu, "Geçmişten Günümüze Erzurum ve Çevresindeki Kalıntılar", Şehri Mübarek Erzurum, Ankara, 1988, s. 219.**

⁵ Ahmet Toksoy, **Ortaçağda Oltu ve Çevresi**, Trabzon, 2015, s. 16.

Saltuklular⁶ (1080-1202) döneminde Müslüman Türklerin egemenliğine giren Oltu tarihinde Ortodoks-Kıpçak Atabekleri dönemi⁷ (1267-1578) çok önemli yer tutmaktadır. Kaşgarlı Mahmud'un Batı Türklerinden saydığı Kıpçaklar, 1124 yılında Yukarı Kür ve Çoruh boylarına yerleşmişler ve 1267 yılına kadar bu bölgede hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir. Daha sonra Selçuklu hâkimiyetine giren Tav-eli bölgesi, Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1536 yılında Erzurum Beylerbeyi Mehmed Han tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁸ Erzurumlu İbrahim Mühlhemî; yılını belirtmeden 1536'da yapılan seferle ilgili olarak: "*Erzurum Valisi Mehmed Paşa Gürcülere sefer edip Narman ilçesi önündeki askerleri kılıçtan geçirip, Oltu ve Penek kalelerini aldığını; ancak Oltu'nun yine Atabek yönetiminde kaldığını belirtir.*"⁹ Bu devrede Oltu'nun hangi sancağa bağlı olduğu tam olarak bilinmiyor. Bazı kaynaklarda ilk Erzurum Beylerbeyi Mehmed Han zamanında Narman ve Oltu'nun güneyinin Pasin sancağına ilave edildiği ileri sürülse de¹⁰ Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Oltu'nun Kanuni Sultan Süleyman zamanında Çıldır Eyaleti'ne bağlı on üç sancaktan biri olduğunu belirtmektedir.¹¹

Stratejik bakımdan önemli bir konumda yer alan Oltu şehri, bu önemini Osmanlı döneminde de korudu. Burası Doğu Anadolu Bölgesi'ni Karadeniz kıyılarına ve Kafkaslara bağlayan bazı eski yolları kontrol altında tutan önemli bir konuma sahipti. 1578-1590 yılları arasında İran'a yapılan seferler sırasında, ordunun barut ihtiyacını karşılamak amacıyla, Oltu'ya büyük bir baruthane kurulmuştu. Narman ve Kastamonu'dan getirilen güherçilenin¹² işlendiği Oltu baruthanesi, Osmanlı Devleti'nin önde gelen, en önemli barut imalathanelerinden birini oluşturuyordu.¹³

⁶ Erzurum tarihinin önemli bir safhasını oluşturan ve merkezi Erzurum olan bu beylik İspir, Bayburt, Tercan, Oltu, Micingerd ve Koçmaz gibi şehir ve kalelerden meydana geliyordu. Bu konu da geniş bilgi için bkz: Osman Turan, **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul, 1993, s. 3.

⁷ Bu konu da geniş bilgi için bkz: M. Fahrettin Kırzıoğlu, **Yukarı-Kür ve Çoruh Boylarında Kıpçaklar, İlk Kıpçaklar(M.Ö VIII-M.S. VI. yy) ve Son Kıpçaklar** (1118-1195) ile Ortodoks - Kıpçak Atabekler Hükümeti(1267-1578) (Ahıska/Çıldır Eyaleti Tarihinden), T.T.K. Basımevi, Ankara, 1992.

⁸ Toksoy, **Ortaçağda Oltu ve Çevresi**, s. 69-134.

⁹ Kırzıoğlu, **Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi**, Ankara, 1976, s. 228.

¹⁰ **Erzurum İl Yıllığı**, Erzurum, 1973, s. 34.

¹¹ **Evliya Çelebi Seyahatnamesi** (Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Zekeriya Kurşun) Cilt 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s.160.

¹² Doğada özellikle Hindistan ve Mısır'da bulunan, tarımda gübre, tıpta ilaç olarak kullanılan, barut gibi patlayıcı madde yapımına yarayan, ak renkte ve billur, bileşik bir madde. Potasyum Nitrat.

¹³ Özav, **Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, s. 46.

Oltu bölgesi jeopolitik konumundan dolayı aynı zamanda tarihte Anadolu-Kafkasya-İran ve Karadeniz'i birbirine bağlayan çok önemli bir ticaret güzergâhıydı. Ayrıca iklim ve zengin maden yataklarıyla başka bir özellik taşımaktaydı. Bu yüzden özellikle Rusya için bu bölgeye sahip olmak, stratejik açıdan büyük önem arz ediyordu.¹⁴ Asırlardan beri Türklere yurtluk yapan, birçok Osmanlı-Türk mimarisini bağrında taşıyan Oltu, "93 Harbi" olarak tarihe geçmiş olan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı¹⁵ sonrası Rus işgaline düştü. Yaklaşık 40 yıl süren bu işgal dönemi, Oltu tarihi açısından büyük önem arz etmektedir.¹⁶

Oltu Şûrâ Hükümeti Kuruluş ve Faaliyetleri

Oltu Şûrâ Hükümeti, Oltu tarihi açısından müstesna bir yere sahiptir. Şûrâ Hükümeti, İngilizlerin saldırıları sonrasında İslam Terakki Komitesi'nce 25 Mayıs 1919'da temelleri atılan bir yönetimdir. Yusuf Ziya Bey, Yasin Haşimoğlu, Rüstem Bey, Sefer Efendizâde ve Ahmet Efendi gibi yerel liderler öncülüğünde, önce İslam Terakki Komitesi, ardından İslam Terakki Fırkası ve nihayet Oltu Şûrâ Hükümeti olarak, kırk yıllık esaretten sonra, bölgenin yeniden düşman işgaline uğramaması için şanlı bir direniş sergilenmiştir.

Elviye-i Selâse bölgesindeki kongre ve Şûrâ tipi örgütlenme ve hükümet girişimleri, merkezi Kars olan Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti'nin¹⁷ 12 Nisan 1919'da İngilizler tarafından yıkılmasından sonra da devam etmiştir. Batum'dan Nahcivan'a kadar olan bölgedeki Türk İslam ahali, tıpkı Mondros Mütarekesi ertesinde olduğu gibi Milli Şûrâ Hükümetleri şeklinde örgütlenmiştir. Oltu'daki hükümet, Kars'taki bölgesel ve merkezi birliğin dağılmasından sonra ortaya çıkan yerel yönetimlerin en etkileyicisi ve kucaklayıcısı olmuş; milli şûrâlar içerisinde önemli bir merkez durumuna

¹⁴ Erdal Aydoğan, *Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri*, Erzurum, 2016, s. 11.

¹⁵ Osmanlı padişahı II. Abdülhamit ve Rus çarı II. Alexander döneminde yapılmış olan bir Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Rumi takvime göre 1293 yılına denk geldiğinden Osmanlı tarihinde 93 Harbi olarak bilinir. Hem Osmanlı Devleti'nin batı sınırındaki Tuna (Balkan) Cephesi'nde, hem de doğusınındaki Kafkas Cephesi'nde savaşmıştır. Savaşa hazırlıksız yakalanan Osmanlı Devleti, çok ağır bir yenilgi almıştır. Konu hakkında geniş bilgi için bkz: Francis VintonGreene, *93 Harbi, Tüm Cepheleriyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı*, İstanbul, 2018.

¹⁶ *Oltu*, Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları, Ankara, 1989, s. 33.

¹⁷ Konu hakkında geniş bilgi için bkz: M. Fahrettin Kırzioğlu, *Cenub-i Garb-i Kafkas Cumhuriyeti*(Kars Milli Şûrâ Hükümeti), *Türk Kültürü*, Sayı 72, 1968,s. 948-968.

gelmiştir.¹⁸ Bu yönetimin 13 ay kadar yaşamış olması ayrıca dikkate değer bir olgudur. Oltu Şûrâ Hükümeti¹⁹ TBMM döneminde bile varlığını sürdürecektir.

Oltu'daki yönetim modelinin özgünlüğü, bir parti (fırka) liderliğine dayalı oluşudur. Bu örgütlenme, adı "Cemiyet" olan ama bütün nüfusu kucakladıklarını tüzüklerinde belirten Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne benzemektedir. Bu organizasyonda örgütsel olarak liderliği yüklenen siyasi güç, Oltu İslam Terakki Komitesi'dir. Ayrıca parti ve hükümetin programı ilan edilmiştir. 12 Kasım 1919'da Makasit-ı Aliyye (Yüce Amaçlar) Programı adlı belge hazırlanmıştır. Bu belge bütün Türk ve Müslümanların birleştirilmesi, Elviye-i Selâse'de bunların egemenliğinin sağlanması "Anavatan"a bağlanması, halkın dış saldırılara karşı korunması, diğer Şûrâ hükümetleriyle işbirliği gibi hedefler çizmiştir. Bu program, Elviye-i Selâse'yi Anavatan'a katmayı amaçlayan Misak-i Milli ruhundan başka bir şey değildir. Bu program, Oltu İslam Terakki Komitesi'nin 21 Şubat 1920'de yapılan, 63 delege ile üyenin katıldığı ilk genel kongresinin de onayından geçerek kararname haline gelmiştir. Yine bu kongrede "Komite" sözcüğünü kaldırılıp "Fırka" adını almış, partileşmiştir.²⁰

Oltu'daki yönetimin özerkleşmesi, çeşitli aşamalardan geçerek olgunlaşmış bir süreçtir. Cenub-i Garbî Kafkas Hükümet-i Muvakkata-i Milliyesi döneminde Oltu, Kars'a bağlı bir şubeydi. Kars'taki merkez İngilizler tarafından dağıtılınca (12 Nisan 1919), İngiliz subayları Oltu'da da "Milli Şûrâ Hükümeti"ni dağıtıp bunun yerine, Oltu Meclis İdaresi'ni²¹ kurdurarak bir Rum üyeyi bu idare heyetine kattılar. Meclis-i İdare 17 Mayıs 1919'da kendini feshedip Oltu Şûrâ Hükümeti'ni kurdu. Bu hükümet, bir başkan ve üyelerden oluşuyordu. Sınırlarını belirleyen yeni hükümet, İngilizlerin, Oltu'nun Ermenilere verilmesini istediği 1 Ağustos 1919 tarihli notasına karşı çıktı. Toprakları üzerinde asayiş sağladı, savunma önlemlerini geliştirdi. Eğitim ve benzeri hizmetleri yürüttü. Vergi ve tekâlif tarhını kararlaştırdı. Azerbaycan ve Gürcistan ile dış temaslar kurdu. Rum ve Ermeni çetelerine karşı silahlı mücadele verdi. Paris Barış Konferansı'nda Oltu'yu temsil edecek

¹⁸ S.Esin Dayı, "Oltu İslam Terakki Kongresi", **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz 1998**, Oltu-Erzurum, s. 66.

¹⁹ Konu hakkında geniş bilgi için bkz: **Oltu Şûrâ Hükümeti'nin Ermeni Mücadelesi, Yasin Haşımoğlu'nun Hatıraları**, Hazırlayan: Erdal Aydoğan, Ankara, 2005.

²⁰ Bülent Tanör, **Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)**, İstanbul, 1998, s. 126-130.

²¹ **Oltu**, Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları, s. 54-55. Oltu Meclis-i İdaresi 5 Türk ve bir Rum'dan oluşuyordu. Başkan Ramiz Bey olup, diğer üyeler ise Şakiroğlu Ahmed, Tahiroğlu Yusuf Ziya, İzzet Bey ve Mebus Ahmet beyler ile Rumlardan Narmanlı KorkorPapadapula idi.

delegeleri seçti ve bunların vekâletname ve itimatnamelerini düzenlendi. İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan'a seçilen temsilcilerin intihab namelerini onaylamak suretiyle adeta bir "üçüncü seçmen" rolü oynadı. Daha sonrada bunların Ankara meclisine katılmalarını kararlaştırdı.²²

Bu dönemde Oltu'nun mülkî, askerî ve adlî teşkilatları, Osmanlı idarî sistemine uygun olarak, "mutasarrıflık" makamına bağlıydı. Mutasarrıfın görev ve yetkileri Şûrâ Hükümetinin 27 Aralık 1919 tarihli toplantısında kabul edilen "Nizamname-i Mahalli" ile belirlenmişti. Şakirzâde Ahmet Bey Cenub-i Garbî Kafkas Hükümeti zamanında, Mehmet Ramiz Bey İdare Meclisi zamanında vekâleten, Yusuf Ziya Bey'de hem Şûrâ Hükümeti zamanında, hem de TBMM'ye katıldıktan sonra Oltu Mutasarrıflığı yapmışlardır.²³

Diğer teşkilatlardaki memurların atanma ve işten çıkarılmaları ise hükümete ait bir yetkiydi. Oltu Şûrâ Hükümeti hukuk işlerine de ayrı bir önem vermekteydi. Yargılama işlerinde Osmanlı (Türk) yasaları esas alınıyordu. Oltu Şûrâ Hükümetinde yargıçlar kurulu, bir başkan ve iki üye, bir kadı ve oy hakkı bulunmayan bir zabıt kâtibinden oluşuyordu. Adam öldürme davalarına liva mahkemeleri, adi suçlara ise kaymakamlar bakıyordu. Ayrıca kaymakamların yedi, bucak müdürlerinin dört, köy muhtarlarının bir, mutasarrıfın da on beş gün tutuklama yetkileri vardı.²⁴

Hükümetin asayiş işleri, Jandarma Komutanlığı tarafından yerine getirilmekteydi. Askerlik işleri, 27 Nisan 1920 tarihli, yani TBMM'nin açılmasından sonraki bir tarihte çıkarılan Ahz-ı Asker Talimatı'na göre yürütülüyordu. Ancak askerî teşkilatlanma işi daha önceden, 6 Ekim 1919'dan itibaren başlamıştı. Vergi işleri de maliye memurlarının eliyle görülüyor, ithalat ve ihracat işlerinden alınan vergilerle Rüsumat Müdürlüğü ilgilieniyordu. Esnaftan, kiraathanelerden, kahvehanelerden ve ticaret amacıyla sınır dışına çıkarılan mallardan vergi alınıyordu. Vergiler ezici olmadığı için halk da vergi borçlarını ödemekte sıkıntı çıkarmıyordu.²⁵

Oltu Şûrâ Hükümeti, Ermenilere ve Rumlara karşı mücadelede de çok önemli roller oynadı. İngiliz ve Ermeniler Oltu'yu Ermenistan sınırlarına katmak istiyorlardı. Oltu Şûrâ Hükümeti yetkililerine sık sık mektup yollayarak görüşme talep ediyorlardı. Fakat bu yöndeki teklifleri her seferinde reddediliyordu. Bu tür faaliyetlerinden sonuç alamayan Ermeniler,

²² Tanör, *Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)*, s. 126-130.

²³ Ömer Korkmaz, "Oltu Şûrâ Hükümeti" *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, 1993, s. 79.

²⁴ Tanör, *Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)*, s. 126-130.

²⁵ Önal, *Milli Mücadele'de Oltu*, s. 71-75.

yayınladıkları beyannamelerle halkı yıldırma ve ümitsizliğe düşürmeyi hedefliyorlardı. Oltu Şûrâ Hükümeti, 20 Haziran 1919'da hükümet reisi Yusuf Ziya Bey imzası ile karşı bildiri yayınlayarak, "Öz Türk babalarımızın mübarek yadigârı olan, yurdumuzda Ermeni baykuşu ötmez. Hiç birimizin Ermeni buyruğu altına girmeye tahammülü yoktur." ifadelerini kullandı. 1 Ağustos 1919 tarihli bir İngiliz notasında Oltu'nun Ermenilere verildiği belirtilince, ilçe merkezi ve köylerden toplanan çok sayıda Oltulu, 6 Ağustos'ta büyük bir protesto mitingi gerçekleştirdi. İngilizler Oltu'yu Ermenilere vermek için çok mücadele etmişlerse de herhangi bir sonuç alamamışlardı.²⁶

Diğer taraftan, Kars'tan Oltu'ya sık sık gelen İngiliz subayların kışkırttığı Rum çeteleri, Türk köylerini tahrip ediyor ve terör havası estiriyorlardı. Oltu yakınlarına gelen Rumlar, Oltu Şûrâ Hükümeti karşısında fazla ilerleyemedi.²⁷

Oltu Şûrâ Hükümeti, bölgedeki Rum ve Ermeni çeteleri ile şiddetli bir çatışmaya girdiği gibi diplomatik çalışmaları da eksik etmemiştir. Gürcülerle anlaşma yolları aranmış, Kağızman, Batum ve Azerbaycan ile temaslar kurulmuştur.²⁸

25 Mayıs 1919'da kurulan ve 13 ay kadar işleyen bu hükümet, Oltu'nun 17 Mayıs 1920'de anavatanına katılmasıyla son bulmuştur. Şunu ifade etmek gerekir ki gerek 40 yıllık Rus işgali, gerekse Milli Mücadele döneminde kurulan bu teşkilatlar ve siyasî faaliyetler, Cumhuriyet dönemi için güçlü bir altyapı oluşturmuş ve Oltulular, teşkilatlanma ve siyasî tecrübelerini yeni döneme aktarmışlardır.

1.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Oltu'nun İdarî Yapısı

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında, 7 Kasım 1864 tarihinde çıkarılan İdare-i Vilâyât Nizamnamesi ile eyaletler yerine vilayetler kurulmuş ve vilayetler de sancak ve kazalara ayrılmıştı. Kaza birimi, bugünkü ilçenin karşılığıydı. Bu birimin idarî amirlerine "kaimmakam/kaymakam" unvanı verilmişti.²⁹

Cumhuriyet dönemine bakıldığında ise, idarî düzenlemelerin hukuki temelini, 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu oluşturmaktadır. 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanun'un 10. maddesine göre, *Türkiye, coğrafi konum ve iktisadî ilişkiler*

²⁶ Önal, *Milli Mücadele'de Oltu*, s. 53-58.

²⁷ Cumhuriyet'in ilanından sonra bu bölgedeki Rumlar, Kars-Batum yoluyla Yunanistan'a gönderilmişlerdir. Bkz: *Oltu*, Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları, s. 58.

²⁸ Sami Önal, "Oltu Şûrâ Hükümeti ve Oltu'nun Anavatan'la Birleşmesi", *Türk Kültürü*, Sayı, 72, 1968, s. 974.

²⁹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1993, s. 219.

dikkate alınarak vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar da nahiyelere bölünmüştür. 5 Mayıs 1929'da çıkarılan "Vilâyet İdaresi Kanunu" ile de 1924 Anayasasının öngördüğü idarî taksimat çerçevesinde, "*nahiyelerde kasaba ve köylerden oluşur*" hükmü eklenmek suretiyle, 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun ilgili maddesi aynen alınmıştır. Bu maddeler dışında da yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yine bu kanuna göre, vilâyetin başında vali, kazada kaymakam, nahiyede müdür ve köyde muhtar bulunurdu. İdarî yapıyı düzenleyen ikinci kanun 1949 yılında çıkarılmıştır. Yeni kanunla birlikte hem 1929 tarihli kanun, hem de bu kanunda yapılan değişiklikler yürürlükten kaldırılmıştır. 10 Haziran 1949'da kabul edilen 5442 sayılı "İl İdaresi Kanunu" ile her şeyden önce idarî taksimatta yer alan birimlerin adlarında Vilâyet: İl, Kaza: İlçe, Nahiye: Bucak şeklinde değişiklikler yapılmıştır. Nahiyelerin alt birimi olan kasaba ve köy ile bütün idarî birimlerin başında bulunan yöneticilerin adları (vali, kaymakam, müdür, muhtar) aynen korunmuştur.³⁰

Oltu ilçesinin bağlı olduğu Erzurum İlinin idarî olarak geçirdiği düzenleme ve değişim sürecine kısaca bakmak gerekirse; 1864 tarihli vilâyet kanununa göre 1865'te yapılan düzenlemeyle Erzurum, sekiz sancak ve kırk sekiz kazadan oluşan bir vilâyet haline getirildi. Erzurum vilâyeti Erzurum, Çıldır, Muş, Kars, Şarkikarahisar, Beyazıt, Erzincan ve Van-Hakkâri sancaklarından oluşuyordu. Şarkikarahisar sancağı 1286'da (1869) Sivas'a bağlandı. 93 Harbi sonunda Erzurum vilâyetinin bir kısım toprakları Rusya'ya terk edildiği için idarî taksimat yeniden düzenlendi. 1299'da (1882) Erzurum vilâyeti Erzurum, Bayburt, Beyazıt ve Erzincan sancaklarından; 1317'de (1899) ise Erzurum, Erzincan ve Beyazıt sancaklarından oluşuyordu. 1914'te Erzincan, Erzurum'dan ayrıldığı gibi 1925'te Beyazıt'ın da ayrılmasından sonra vilâyetin sınırları tekrar değişti. Cumhuriyet döneminde yapılan idarî düzenlemeden sonra Erzurum Aşkale, İspir, Tortum, Oltu, Pasinler (Hasankale), Hınıs, Tekman (Tatos) ve Karayazı olmak üzere dokuz kazadan oluşan bir vilâyet haline getirildi.³¹

25 Mart 1918'de Ermenilerin ve dolayısıyla Rusların kontrolünden çıkan Oltu, Brest-Litovsk Anlaşmasının 4. maddesi gereği yapılan referandum ile tekrar Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştı. Fakat 30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi 11. maddesi gereği Osmanlı ordusunun 1914 yılı yani I.

³⁰ 1949'da çıkarılan 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'na göre, "Türkiye coğrafya durumu ve ekonomi ilişkileri bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler bucaklara bölünmüştür ve bucaklar da kasaba ve köylerden meydana gelir." Bilgi için bkz: Nejdet Bilgi, "Cumhuriyetin İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)", *Türkler*, Cilt 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 334-346.

³¹ Cevdet Küçük, "Erzurum" *Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi*, 11, s. 328.

Dünya Savaşı'ndan önceki sınırlara çekilmesi istenmişti. Bu da Oltu'nun da içinde bulunduğu Elviye-i Selâse'nin yeniden işgal edilmesi anlamına geliyordu. Ancak Elviye-i Selâse halkı 1918-1920 yılları arasında yeniden teşkilatlanarak, İngiliz ve Ermenilerin Oltu'yu Ermenistan'a ilhak girişimlerini sonuçsuz bırakacaktır.³² Oltu, 17 Mayıs 1920 tarihinde, TBMM'ye ilhak edilerek kaymakamlar tarafından idare edilmeye başlanmıştı

Oltu'nun Osmanlı Devleti döneminde sancak olarak, 1548-1588 yılları arasında Erzurum Eyâletine, 1632-1641 yılları arasında Kars Eyâletine, 1698-1737 yılları arasında ve 1828 yılından (sancak merkezi olarak Çıldır) 1877 yılına kadar yine Erzurum'a bağlı olduğunu 1878-1918 yılları arasında da Kazâ olarak Rus yönetiminde bulunduğunu tespit etmiş bulunmaktayız.³³ 7 Temmuz 1921'de Ardahan'ın il olması ile birlikte, idarî olarak bu vilayete bağlandı.³⁴ 1926 yılına kadar yine Kazâ olarak Ardahan vilayetine bağlı olduğunu görüyoruz.³⁵ 30 Mayıs 1926 yılında Ardahan Vilayeti kaldırılınca³⁶, Oltu ilçesi, tekrar Erzurum iline bağlanmıştır. 1926'dan günümüze kadar idarî olarak herhangi bir değişiklik yapılmamış ve Oltu, Erzurum iline bağlı bir ilçe olarak mevcudiyetini devam ettirmiştir.³⁷

Oltu Kaymakamları

Kazalar için idarî amirlik olan kaymakamlığın Oltu'da Türkiye Büyük Millet Meclisinden önce ve sonra olmak üzere iki devresi vardır. Bunlardan ilki Oltu İslam Komitesi ve Oltu Şûrâ Hükümeti devresi, diğeri TBMM Hükümetleri devresidir. Birinci devrede, tespit edebildiğimiz kaymakamlar, Oltu'nun meşhur simalarından Yusuf Ziya Bey ve Mehmed Ramiz Bey'dir.³⁸ TBMM Hükümetleri döneminde ise yirmi bir kaymakam tespit edilmiştir.

³² Selami Kılıç, "İşgalden Kurtuluşa Oltu", s. 55-56.

³³ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları(Alfabetik Sırasıyla)*, Ankara. 2017 s.587

³⁴ 7 Temmuz 1921 tarih ve 133 numaralı kanunla Anavatan'a iltihak eden Artvin, Ardahan ve Kars'ta liva teşkilâtı kurulmuştur. Kanuna göre Ardahan sancağı: Oltu, Göle ve Posof kazalarından oluşmaktadır. Bu konu da geniş bilgi için bkz: Bilgi, "Cumhuriyetin İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)", s. 334-346.

³⁵ Cemil Bey, "Ardahan Vilayeti Ahval-i Ziraiye, İklimiye ve İktisadiyesine Dair Numunesi Vechiyle Tanzim Kılınan Rapordur", *Ziraat Vekâleti Mecmuası*, Sene: 3, Numara: 6, Temmuz 1926, s. 205-210.

³⁶ Bilgi, "Cumhuriyetin İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi, s.334-346.

³⁷ İ. Kürşat Ağa, "Oltu'ya Genel Bir Bakış" Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz 1998, Oltu-Erzurum. 1998, s. 2.

³⁸ Nazım H.Polat, "Oltu'da Kaymakamlık ve Kaymakamlar" *Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu*,1-3 Temmuz 1998, Oltu-Erzurum, s. 133.

1920-1950 yılları arasında³⁹ ilçe de görev yapan kaymakamlar Tablo 1 de verilmiştir:

Tablo 1: Oltu'da Görev Yapan Kaymakamlar(1920-1950)

Sıra No	Adı Soyadı	Görev Zamanı
1	Yusuf Ziya Bey	25 Mart 1918-25 Mayıs 1919
2	Mehmed Ramiz Bey	25 Mayıs 1919-17 Mayıs 1920
3	Yusuf Ziya Bey	17 Mayıs 1920-3 Aralık 1920
4	Hasan Faiz Ergun ⁴⁰	25 Ekim 1921-9 Ekim 1922
5	Hasan Hüsnü Çakır ⁴¹	Ocak 1924 – Nisan 1924
6	Süleyman Memduh Bey ⁴²	28 Ekim 1923-11 Aralık 1926
7	Cemal Bey ⁴³	1927-1930
8	Refik Kuzucu ⁴⁴	1931-1933
9	Basri Bey ⁴⁵	12 Teşrin-i evvel(Ekim) 1933
10	Pertev Bey ⁴⁶	3 Ocak 1934-1935
11	İzzettin ÖÇ ⁴⁷	1935-1936
12	A.Fevzi Hamurculu ⁴⁸	1936-1938
13	Ali Fehmi Kayar ⁴⁹	1938-1939
14	Avni Özerkan (Vekil)	1940

³⁹ Bu konu hakkında en önemli kaynak bkz: Mücellidoğlu Ali Çankaya, **Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Mars Matbaası, Ankara, Cilt 1-8, 1968-1969.

⁴⁰ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 3, s. 1196.

⁴¹ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 4, s.1608-1609.

⁴² CCA, 30.11.1.0.24.19.4. ,Ayrıca bkz: Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 3, s. 547.

⁴³ CCA, 30.11.1.0.24.19.4.

⁴⁴ CCA, 30.11.1.0.82.39.2.

⁴⁵ CCA, 30.11.1.0.82.39.2.

⁴⁶ CCA, 30.11.1.84.1.19.

⁴⁷ CCA, 30.11.1.0.96.17.18. Ayrıca bkz: Murat Küçükugurlu, **Türk Siyasî Tarihinde Erzurum**, Ankara, 2011, s.110.

⁴⁸ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 1996.

⁴⁹ CCA, 490.01.448.1848.1.

15	Azmi Gökçe ⁵⁰	1940-1942
16	Celal Balkanlı ⁵¹	1943- 1944
17	Agâh Erozan ⁵²	1944- 1945
18	Kemaleddin Koray ⁵³	18 Ekim 1945
19	Ethem Yetkiner ⁵⁴ (Vekil)	1945-1946
20	Ali Haydar Özkın ⁵⁵ (Vekil)	1947-1949
21	Mustafa Nuri Dinç ⁵⁶	1950-1952

Bu listeden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kaza kaymakamlıkları genellikle boş kalmış ve kaymakamlar sürekli yer değiştirmişlerdir. Listede görülen kısa süreli boşluklarda kaymakamlık görevine muhtemelen nahiyeye müdürleri vekâleten bakmış olmalıdır. Mesela; kadrolu kaymakam Cemal Bey'in batıya tayini çıkınca, 1930 yılının Ekim ayından, 1931 yılına kadar Olur Nahiyesi Müdürü Tahsin Sanın kaymakamlık görevine vekâlet etmiştir. Tahsin Bey vekâleten baktığı bu süre içerisinde çeşitli hizmetlerde bulunmuştur. Kendisine ait hatıratında bu süre zarfında yaptıklarını şöyle anlatmaktadır. *"Buradaki vekâletim sırasında dehşetli bir hırsız olup halkı aşikâre soyan ve gece gündüz sarhoşlukla kazanın asayişini bozan Mustantik Tacettin'in şerrinden kazayı kurtarıp başka yere nakil ettim. Bir belediye intihabında, Oltu'da hiç vukuu görülmeyen dedikodusuz parti namzetleri kazandırdım. Rusların dahi ayaklarını tutturamadığı, Oltu-Olur arasında ve Oltu Çayı üzerinde beton ayaklı saçlı köprüsünü yaptırdım."*⁵⁷

Cumhuriyet'in ilk yıllarında idari anlamda yaşanan en büyük sıkıntılardan biri yeterli sayıda kaymakam bulunmayışıdır. Temmuz 1935 itibariyle Erzurum'un 8 ilçesinden 6'sında asli kaymakam yoktur ve bu 6 ilçe vekillerle idare edilmektedir. Bu durum idarî ve diğer alanlarda önemli boşluklar

⁵⁰ CCA, 30.11.1.138.15.20.

⁵¹ CCA, 30.11.1.162.20.15. Ayrıca bkz: Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2296.

⁵² CCA, 30.11.1.171.34.4.

⁵³ CCA, 30.11.1.0.178.29.1. Ayrıca bkz: Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2425.

⁵⁴ Küçükuşurlu, **Türk Siyasi Tarihinde Erzurum**, s. 114.

⁵⁵ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2715.

⁵⁶ CCA, 490.01.471.1928.1.

⁵⁷ Tahsin Sanın, **Babamın Hayat Hatırası**, Basım yeri ve tarihi yok, s. 34.

oluşturmaktadır.⁵⁸ Uzun süredir kaymakamı bulunmayan Oltu, Tercan ve Çat'a 1935 yılında kaymakam atamaları yapılmıştır.⁵⁹

1935 yılı başlarında boş bulunan Oltu Kaymakamlığını, bir süre Erzurum Emniyet Müdürü Şevket Ünal idare etmiştir. Emniyet Müdürü, bu görevi Tahrirat Başkâtibine teslim ederek 2 Mart 1935'te asıl görevine dönmüştür.⁶⁰

Ayrıca çok önemli bir hususu da burada belirtmek gerekirse, 01 Nisan 1937 yılına ait bir Başvekâlet kararnamesi ile Oltu, Tortum ve Hasankale belediye reislikleri, kaymakamların uhdesine verilmiştir. Bu durum 10 Eylül 1940 yılına kadar devam etmiştir.⁶¹ Yani bu üç yıl sürecinde kaymakamlar aynı zamanda belediye reisi olarak da görev yaparak ilçelerin yerel sorunlarını da çözmeye gayret etmişlerdir. Bu uygulama sadece bu üç ilçe ile sınırlı olmayıp, Erzurum ve Trabzon şehirlerini de kapsamaktadır. Bu uygulamanın nedeni belediye reislerinden beklenen hizmetlerin tam olarak yerine getirilmemiş olmasıdır. Özellikle Oltu kaymakamları köylerin kalkındırılması ve bilinçlendirilmesi hususunda kongreler ve halkevleri öncülüğünde programlar yaparak etkili olmaya çalışmışlardır. Dönemin Kaymakamı Fevzi Hamurcu'nun başkanlığında Oltu kazasına bağlı dört nahiyeye müdürü 11.2.1938'de başlamak üzere bir kongre akdetmişlerdir. Kongrede bilhassa dâhiliye vekâletinin direktiflerine ve köyün kalkınması esasına göre köy bütçelerinin mahalli ihtiyaçlara nazaran düzenlenmesi planlanmıştır. Ayrıca sene içerisinde tatbik ve tahakkuku için çalışma şekillerini ve bir nahiyenin müteaddit köylerini yahut muhtelif nahiyelerin köylerini alakadar eden müşterek işleri gözden geçirilmiş ve bu müşterek işlerden her nahiyeye düşen kısımlar tespit ve taksim edilerek çalışma programı hazırlanmıştır. Hazırlanan program ve bütçede nazarı dikkate alınan esaslara göre önümüzdeki sene zarfında bilhassa köylerimizin temizlik, sağlık, ağaçlama, tohum ve damızlık işlerine çok ehemmiyet verilmiştir. Her köyde birkaç parça köy namına tarla ekilmesi de temin edilmektedir. Köy odası, meydan, içme ve sulama suyolları ve kültür işleri de ehemmiyetle nazara alınmıştır. Oltu köylerinde yeniden dört adet beş sınıflı mektep yapılması kararlaştırılmış ve bütçelere tahsisat konulmuştur. Bir taraftan kongre devam ederken diğer taraftan da köy kanunu tatbik edilen 135 köyün bütçesi bu esaslar dâhilinde tanzim edilmiş ve köy muhtarı ve ihtiyar heyetleriyle de istişare edilerek köylerin hususî ihtiyaçları da dikkatle takip edilmiştir. Bu vesile ile kaza merkezinde toplanmış olan muhtarlarımıza

⁵⁸ CCA, 490.01.648.152.1.

⁵⁹ CCA, 030.10.65.433.1.

⁶⁰ Varlık Gazetesi, 4 Mart 1935.

⁶¹ CCA, 30.18.1.2.92.87.9.

halkevi tarafından tertip edilen program dâhilinde, Türk Bayrağına hürmet ve saygı, zehirli gazların tehlikesi ve bunlardan korunma çareleri, hava taarruzları ve sakınma yolları, bulaşıcı hastalıklardan nasıl sakınmalı ve küçükleri nasıl korumalı ve Türklerde atıcılık ve binicilik konularında konferanslar verilmiştir.⁶² Yine 1937 yılında Belediye Reislikleri vazifesi kaymakamlara verilen ilçelerde görev yapan kaymakamlar - Hasankale, Hınıs, Tercan, Oltu, Tortum Kaymakamları-Erzurum Valisi Haşim İşcan'ın reisliği altında toplanarak, kazalarını alakadar eden meselelerden başka belediye işleri hakkında da izahat vermişler ve önümüzdeki sene zarfındaki faaliyetin ana hatları tespit etmişlerdir.⁶³

Erzurum ilçelerinde ve özellikle Oltu'da yaşanan huzursuzlukların uzun süre devam etmesinde, ilçe kaymakamlıklarının uzun süre boş kalması veya bu makamlara getirilen kişilerin yetersiz kalması gibi sıkıntılar etkili olmuştur. 1950 öncesinde Oltu Kaymakamı Kemal Koray'ın Avrupa'ya yüksek tahsile gönderilmesi üzerine bu ilçe 1946-1950 yılları arasında yaklaşık dört yıl, kaymakamsız kalmıştır. Bu süre içinde bu ilçeye, stajyer vekil kaymakamlar gönderilmiştir. Gönderilen bu kişiler vekil olduklarından, ne kadar da yetenekli olsalar, ciddi işlere el sürmemişler, bu da işlerin aksamasına neden olmuştur. Bu durumun 26 Temmuz 1949'da Genel Sekreterliğe bir kez daha bildirilmesi üzerine, İçişleri Bakanlığının 9 Mart 1950 tarihli yazısıyla, Oltu İlçesi kaymakamlığına Mustafa Nuri Dinç kadrolu olarak tayin edilmiştir.⁶⁴Bu sorun geçişi de olsa çözülmüştür.

1.2. Oltu Kaymakamlarının Biyografileri

Oltu'da 1918-1950 yılları arasında görev yapan kaymakamlara ait Tablo:1'de 21 isim verilmiş(Yusuf Ziya Bey iki defa görev almıştır) ancak 14 kaymakamın özgeçmişlerine ulaşılmış, diğerlerinin ise tespit edilememiştir. Biyografilerini tespit ettiğimiz kaymakamlar;

1- Yusuf Ziya Bey:

I. Dünya Savaşı sonlarında Rusya'da çıkan Bolşevik ihtilalinden sonra Oltu İslam Komitesi'nin kurulup Ermenileri tesirsiz hale getirmesinin akabinde 25 Mart 1918'de Yarbay Mürsel Bey komutasındaki Kafkas tümeni Oltu'ya girdi. Aynı tarihte Oltu İslam Komitesi kendisini feshetti ve böylece Oltu tekrar Osmanlı kazası haline geldi. V. Kafkas Tümeni Komutanı Yarbay Mürsel Paşa,

⁶² Doğu Gazetesi, 24 Şubat 1938.

⁶³ Doğu Gazetesi, 16 Birinci Kanun 1937.

⁶⁴ CCA, 490.01.471.1928.1.

Oltu İslam Komitesi Reisi Yusuf Ziya Bey'i hizmetlerinden dolayı 1.200 kuruş maaşla kaymakamlığa tayin etti. Böylece Yusuf Ziya Bey ilk kaymakam oldu.⁶⁵

Yusuf Ziya Bey 1886 yılında Oltu'da doğdu. Babası Oltu'nun ileri gelenlerinden Haşimoğlu Tahir Bey, Oltu Belediye Başkanlığında bulunmuştur. Dedesi Haşim Bey, 1853 Kırım Savaşı mücahitlerinden olup bu savaşta şehit olmuştur.

Yusuf Ziya Bey, ilkokulu Oltu'daki Rus okulunda tamamladı. Gençlik yıllarında Ruslara ücretli jandarma olarak yazıldı ama ahaliye yapılan baskılar nedeniyle istifa etti. 1917 yılında Oltuluların görevlendirmesiyle Kars Temyiz mahkemesinde, dokuz ay üye olarak görev yaptı. Dönüşünde Oltu İslam Komitesi kurucuları arasında yer aldı. Rus ve Ermenilere karşı halktan bir tabur milis kuvveti oluşturarak, şehrin Ermenilerden temizlenmesinde önemli rol oynadı. 1918'in Ağustos ayında Sultan Vahdettin'in tahta çıkış törenleri için İstanbul'a gitti. Mondros Mütarekesinden sonra Oltu Mal Müdürlüğü görevlerinde bulundu.

Yusuf Ziya Bey, Kars'ta kurulan Cenub-i Garb-i Kafkas Hükümeti sırasında Oltu Şûrâ Şubesi yönetiminde yer aldı. Bu hükümetin İngilizler tarafından dağıtılmasından sonra, Oltu ve çevresini yaklaşık 13 ay kadar yöneten Oltu Şûrâ Hükümeti'nin başkanlığını yaptı. 17 Mayıs 1920'de Şûrâ Hükümeti, TBMM'ye katılınca, Oltu Mutasarrıflığı'na atandı. 1921 yılında bu görevinden ayrıldı. 14 Temmuz 1928 yılında kansızlık (anemi) hastalığından vefat etmiştir.⁶⁶

2-Mehmed Ramiz Bey:

Oltu'nun ikinci kaymakamı Mehmed Ramiz Bey'dir. Etraflı bir biyografisini elde edemediğimiz Mehmed Ramiz Bey'i Kars'ta kurulan İdare Meclisi'nin başkanı olarak tanıyoruz. 25 Mayıs 1919-17 Mayıs 1920 tarihleri arasında kaymakamlık görevinde bulunmuştur. 17 Mayıs 1920'de Oltu, TBMM'ye katılınca, Yusuf Ziya Bey yeniden Oltu Mutasarrıflığına atandı.⁶⁷Mehmet Ramiz Bey'in Oltu Mutasarrıflığı görevini Yusuf Ziya Bey'e devrettikten sonra Kars'a gittiğini ve orada faaliyetlerde bulunduğu görmekteyiz.

3-Hasan Faiz Ergun:

Kadıllardan Ahmet Tayyar Efendi ile Münire Hanım'ın oğludur. 1884'de Bulgaristan'ın Karınabad kasabasında doğdu. Mercan İdadisinde lise

⁶⁵ Önal, *Milli Mücadele'de Oltu*, s. 84.

⁶⁶ Önal, *Milli Mücadele'de Oltu*, s. 83-84.

⁶⁷ Polat, "Oltu'da Kaymakamlık ve Kaymakamlar", s. 133.

öğrenimini tamamladı. Temmuz 1908'de Mülkiye'den "Pekiyi" derecede mezun oldu. 24 Aralık 1908'de tayin edildiği Konya Vilayeti Maiyyet⁶⁸ memurluğundaki stajını tamamlayarak kaymakamlığa terfi etti. 11 Mart 1910'da Elmalı, 2 Şubat 1913'de Ereğli (Konya) kazaları kaymakamlıklarına; 13 Nisan 1916'da Bursa Vilayeti Muhacirin Müdürlüğü'ne, 4 Temmuz 1918'de Yenişehir (Bursa), 8 Nisan 1919'da Gemlik, 29 Nisan 1920'de Lâpseki, 25 Ekim 1921'de Oltu Kaymakamlığına getirildi. 9 Ekim 1922'de 3.sınıf mülkiye müfettişliğine atanarak Oltu'dan ayrıldı.⁶⁹

4- Süleyman Memduh:

Mızıka-i Hümayun Binbaşılığından emekli Mehmet Sabit Bey'in oğludur. 1873 yılında İstanbul'da doğdu. Eyüp Sultan Askerî Rüştîyesinde orta, Mülkiye'nin idadi kısmında lise öğrenimini tamamladıktan sonra, Yüksek kısımdan "iyiye yakın" derece ile mezun oldu.

8 Kasım 1893'te Hariciye Nezareti Umur-ı Şehbenderi Kalemî (Konsolosluk İşleri Dairesi) mülazımlığına tayin edilerek devlet hizmetine girdi. 26 Eylül 1894'de aynı yer 3. Kâtipliği'ne, 10 Ocak 1895'de, 1877 Savaşında Rus Çarlığı idaresine geçen, Kars Konsolosluğu Kañçılarlığına⁷⁰, 12 Mayıs 1898'de Saduçlak Konsolosluğuna, 12 Kasım 1901'de Hoy Başkonsolosluğuna, 26 Haziran 1909'da Tırhala konsolosluğuna atandı. Son vazifesinden tespit edilemeyen bir nedenle, 28 Kasım 1909'da ayrıldı. Bir süre sonra Dâhiliye Nezaretine geçti. 22 Aralık 1909'da Trabzon, 31 Ocak 1911'de Kastamonu, 4 Aralık 1915'te Halep Vilayeti Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne getirildi. Bu arada iki aya kadar Halep Defter-i Hakani (Tapu) Müdürlüğüne vekâlet etti. 19 Mayıs 1916'da Beyrut Vilayeti Hukuk İşleri Müdürlüğüne nakil edildi. Bu görevde iken 2 ay Merciiyyun, 2 ay Beni Saab, 2 ay Sur, 2 ay Saray kazaları kaymakam vekilliklerinde, 4 ay da Akka sancağı mutasarrıflığı vekilliğinde bulundu. 7 Ağustos 1918'de Trabzon Hukuk İşleri Müdürlüğüne getirildi. 1921 yılında Hukuk İşleri Müdürlüklerinin kaldırılmasından sonra Milli Hükümet emrine girdi. 11 Ağustos 1922'de Alanya, 28 Ekim 1923'de Oltu Kaymakamlığına başladı. 11 Aralık 1926'da Gördes Kaymakamlığına atanarak Oltu'dan ayrıldı.⁷¹

⁶⁸ **Maiyyet:** Bir valinin yanında yönetim stajı yapan kaymakam adayı.

⁶⁹ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 3, s. 1196.

⁷⁰ **Kañçılarlık:** Elçiliklerde ve konsolosluklarda yazı ve evrak işlerini yürüten görevli

⁷¹ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 3, s. 547.

5-Hasan Hüsni Çakır:

Hopa ileri gelenlerinden Çakırzâde Hacı Mustafa Efendi ile Nazife Hanımın oğludur. 1893'de Hopa'da doğdu. Trabzon İdadisinde lise öğrenimini tamamladı. Temmuz 1913'te Mülkiye'den "Pekiye" derece ile mezun oldu. Ekim 1913'te Maliye Nezareti Varidat Umum Müdürlüğü 4.sınıf Kâtipliği'ne tayin edilerek devlet hizmetine girdi. Daha sonra Trabzon Mektubi Kalemî 2. Mümeyyizliğine nakil edildi. Bu görevde iken kaymakamlığa terfi etti. Ocak 1919'dan Aralık 1923'e kadar Tirebolu, Yusufeli, Bayburt Kazaları kaymakamlıklarında görevlendirildi. Oltu kaymakamlığına atanması Ocak 1924'dedir. Nisan 1924'de Ardahan Mutasarrıflığı vekilliklerine getirilince Oltu'daki görevi sona erdi. Daha sonraki süreçte İzmir Mebusu olarak meclise girdi. Şemsettin Günaltay kabinelerinde Milli Savunma Bakanı olarak görev yaptı. 1963 yılında vefat etmiştir.⁷²

6- Refik Kuzucu:

Hakkında detaylı bilgi bulamadığımız Refik Kuzucu Kiğı Kaymakamı iken, Kasım 1930'da Oltu'ya atanmış, 1931-1933 yılları arasında Oltu Kaymakamlığı yapmıştır. Ulaşabildiğimiz kaynaklara göre, 1936-1939 yılları arasında Karadeniz Ereğli, 1940-1943 yılları arasında Gemlik, 1948-1950 yılları arasında da Adapazarı ilçelerinde kaymakamlık yapmıştır.⁷³

7- A.Fevzi Hamurculu:

Nuh Naci Efendi ile Şerife Hanım'ın oğludur. 1901 yılında Kayseri'de doğdu. 1928 yılında Kayseri Lisesi'ni bitirdi. Mülkiye'den mezuniyetini müteakip 31 Ağustos 1931 yılında Maliye Vekâleti Muhasebat Umum Müdürlüğü Tetkik Memurluğuna tayin edilerek devlet hizmetine girdi. Bu görevde altı ay hizmetten sonra idare mesleğine geçip 15 Şubat 1932'de Ankara Maiyyet Memurluğuna nakil edildi. 2 Mayıs 1934'te askerlik hizmetini yapmaya başlayan Hamurculu, 1935'te yedek teğmen olarak terhis edildi. Tekrar Ankara Maiyyet Memurluğuna döndü. Bu görevde stajını bitirerek kaymakamlığa terfi etti. 10 Temmuz 1935'de Çubuk, 5 Şubat 1936'da Savur, 31 Aralık 1936'da Oltu Kaymakamı oldu. 4 Ağustos 1938'de Hasankale'ye Kaymakam olarak tayin edilerek Oltu'dan ayrıldı.⁷⁴A.Fevzi Hamurculu Kaymakamlık yaptığı süre içerisinde atanmış belediye başkanı olarak da görev yapmıştır. Belediye Başkanlığına baktığı süre içerisinde Oltu'ya çok hizmet

⁷² Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 4, s.1608-1609.

⁷³ CCA, 30.11.1.0.82.39.2.

⁷⁴ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 1996.

ettiğini, hatta bir keresinde Jandarma komutanı ile birlikte Oltu'da numune bir karakol inşa ettirerek, dokuz ay zarfında 250 kilometrelik telefon hattı çektiğini o güne ait bir gazete büyük bir sitayişle kayıt altına almıştır.⁷⁵

8- Ali Fehmi Kayar:

Hayatı hakkında detaylı bilgi bulamadığımız Ali Fehmi Kayar, 1938 yılında Oltu Kaymakamı olmadan önce Vakıfkebir Kaymakamıydı. 1939'un sonunda ise Suruç Kaymakamlığına atandı. Oltu'da bulunduğu süre içinde, aynı zamanda atanmış belediye başkanı olarak görev yaptı.⁷⁶

9- Azmi Gökçe:

1937 yılında Eğirdir Kaymakamlığı yapan Azmi Gökçe, 16 Mayıs 1940 yılında Oltu Kaymakamlığına atanmadan önce Erzurum Seferlik Müdürü olarak görev yapmaktaydı.⁷⁷ Daha sonra sırasıyla, 1945-1950 yılları arasında Susurluk, 1960 yılında Ünye Kaymakamlıkları yapmıştır.⁷⁸ Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunamamıştır.

10- Celal Balkanlı:

Ali Şefik Balkanlı ve İkbâl Melek Hanım'ın oğludur. 1912'de İstanbul'da doğdu. 1935'de İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. Siyasal Bilgiler Okulundan mezun olduktan sonra, 1938 yılında askere gitti. 1939 yılında terhis edildi. 22 Mart 1940'da tayin edildiği Dâhiliye Vekâleti İstanbul Stajyer Maiyyet memurluğunda stajını tamamladıktan sonra kaymakamlıkta ilk vazifesi olmak üzere 30 Eylül 1943'de Oltu'ya tayin edildi. 15 Ocak 1945'de Beşiri Kaymakamlığı dolayısıyla Oltu'dan ayrıldı.⁷⁹

11- Ağâh Erozan:

1 Ağustos 1910'da Mudanya'da doğmuştur. Sırasıyla Bursa Erkek Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Karacabey Maliye Tahsil Müfettişliği, Bursa İli Maiyyet Memurluğu yapan Erozan, Ilgaz, Şirvan, Beşiri ilçeleri kaymakamlıklarından sonra, 2 Aralık 1944 yılında Oltu Kaymakamlığına atanmış 18 Ekim 1945 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Daha sonra sırasıyla Gönen, Kartal, Fatih Kaymakamlıkları, İçişleri Bakanlığı Vilayetler İdaresi Şube Müdürlüğü, Tekirdağ Vali Muavinliği görevlerinde bulunmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi IX. X. ve XI. Dönem Bursa Milletvekilliği yapmıştır. Meclis içtüzüğünü ezbere bilecek kadar güçlü

⁷⁵ **Doğu Gazetesi**, 28 Birinci Kanun 1937.

⁷⁶ CCA, 490.01.448.1848.1.

⁷⁷ CCA, 30.11.1138.15.20.

⁷⁸ <http://www.unye.gov.tr/onceki-kaymakamlarimiz/20.06.2018>

⁷⁹ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2296.

hafızası ile tanındı. Demokrat Parti üyesiydi. Parti kapatılınca idamı istenen kişiler arasında bulundu. 1962 yılında serbest bırakıldı. Bu tarihten sonra siyasetle uğraşmadı. 2 Eylül 1993 yılında vefat etmiştir.⁸⁰

12- Kemaleddin Koray:

Emekli subaylardan İbrahim Zühdi Koray ile Tıp Fakültesi 3. sınıfından ayrılma Nesibe Hanımın oğludur. 1916 yılında İstanbul'da doğdu. 1932'de İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi. Siyasal Bilgiler Okulundan mezun olduktan sonra, İstanbul MaiyyetMemurluğu'nda, Samatya, Heybeliada, Anadolu Hisarı bucak müdürlüklerinde, Şile Kaymakam vekilliğinde, İstanbul Vilayet Dağıtma Bürosu Şefliğinde görevlendirilip, stajını tamamladı. Askerlik hizmetini yedek teğmen olarak yaptıktan sonra 1943 yılında Ezine, 1945'de Oltu Kaymakamlıklarında bulundu. Oltu Kaymakamı iken doktora yapmak üzere İsviçre'ye gönderildi. Kemaleddin Koray'ın Avrupa'ya yüksek tahsile gönderilmesi üzerine bu ilçe yaklaşık 4 yıl kaymakamsız kalmıştır. Bu süre içinde bu ilçeye, stajyer vekil kaymakamlar olarak gönderilmiştir. Balle Üniversitesinde "Komün İşletmeleri" tezini savunarak "Dr" unvanını, İstanbul Hukuk Fakültesi'nde fark sınavını vererek aldı. Haziran 1950 yılında Kocaeli Emniyet Müdürlüğü'ne atandı.⁸¹

13- Ethem Yetkiner:

1912 doğumlu olup, babası Hüseyin Hüsnü Bey'dir. Kabataş Lisesi ve Hukuk Fakültesi mezunudur. 1945-1946 yılları arasında, Oltu Kaymakamı iken doktora yapmak üzere İsviçre'ye gönderilen Kemaleddin Koray'ın yerine Oltu'da Kaymakam vekilliğinde bulunmuştur. Daha sonraki yıllarda İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde, İstanbul Bölgesi Müfettişliği'nde görev yapan Yetkiner, çeşitli illerde Valilik görevlerinde de bulundu. İçişleri Müsteşarlığı'ndan İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı'na atandı. İstanbul Özel İdaresi'yle Belediye'nin ayrılması üzerine 24.12.1958'de Belediye Başkanlığı'ndan ayrıldı. Valilik görevi 27.05.1960 tarihine kadar devam etti.1973 yılında İstanbul'da vefat etti.⁸²

14- Ali Haydar Özkın:

Emekli Baş komiserlerden merhum Cemal Özkın ve Nuriye Hanım'ın oğludur. 1922'de Erzurum'da doğdu. 1939'da Erzurum Lisesi'ni "iyi" derece ile bitirdi. Siyasal Bilgiler Okulundan mezun olduktan sonra, Erzurum

⁸⁰ http://www.tbmm.gov.tr:80/TBMM_Album/Cilt2/index.html/15.06.2018

⁸¹ Mücellidoğlu, *Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*, Cilt 5, s. 2425.

⁸²<http://www.istanbul.gov.tr/tr/istanbul-valiligi/tarihce/istanbul-eski-valileri/ethem-yetkiner/15.06.2018>

Maiyyet Memurluğuna atanarak devlet hizmetine girdi. 1945'te silâh altına alındı. 1947'de yedek teğmen olarak terhis edildi ve Erzurum Maiyyet Memurluğu'na geri döndü. Ali Haydar Özkın'da Ethem Yetkiner gibi Oltu Kaymakamı iken doktora yapmak üzere İsviçre'ye gönderilen Kemaleddin Koray'ın yerine Oltu'da Kaymakam vekilliğinde bulunmuştur. Oltu Kaymakam Vekilliğinde görevlendirildikten ve staj tamamladıktan sonra kaymakamlığa terfi etti. 1949 yılında Darende Kaymakamlığına atanarak Oltu'dan ayrıldı. Daha sonra çeşitli illerde Emniyet Müdürlüğü ve Valilik görevlerinde bulunan Özkın, ABD New Jersey Eyaleti, Trenton şehri "Fahri Hemşehriliği" ünvanına sahipti.⁸³

1.3.Oltu'ya Bağlı Nahiyeler ve Köyler

Kazalara bağlı idarî birimleri teşkil eden nahiyeler (bucaklar)⁸⁴ çeşitli köy ve mezralardan oluşuyordu. Nahiyelerin sınırlarının genişliği, bağlı bulunan köy ve mezra sayısına göre değişmekteydi. Oltu kazası da bu idarî yapılanma doğrultusunda kendisine bağlı çeşitli nahiyelerden oluşmaktaydı. Ancak zaman içerisinde iklim şartları, ulaşım yetersizliği, coğrafi konuma göre nahiyelere bağlı köylerde de değişikliğe gidilme gereği duyulmuştur. Yine belli dönemlerde nahiyelerin lağvedildiğini, yeni nahiyeler oluşturulduğunu da görmekteyiz. Yeni nahiyeler oluşturulduğu zamanda, bağlı köyler de değişikliğe uğramış, yönetim bölgesinde daralma olmuştur. Yönetim bölgesi sınırlarının daralması görüldüğü gibi idari bakımdan yapılan değişikliklerden kaynaklanmıştır. 1928 yılında Erzurum İli, Oltu Kazası nahiyelerini⁸⁵

- Merkez Nahiyesi
- Pitkir Nahiyesi
- Olur (Tavusker)Nahiyesi
- Kosor Nahiyesi olarak sıralayabiliriz.

Tablo 2: 1928 Yılı İtibariyle Oltu Kazası Nahiyeleri ve Bağlı Köyler

Merkez Nahiyesi		Köy Sayısı:42	
Köy İsimleri	Köy İsimleri	Köy İsimleri	Köy İsimleri

⁸³ Mücellidoğlu, **Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)**, Cilt 5, s. 2715.

⁸⁴ 1945 yılına kadar Nahiyeye adı, devam etti. Ancak anayasanın dilinin değiştirilmesi sonucunda bucak adı ile anılmaya başlandı. Bkz: İlhan Şahin, "Nahiye" TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 32, 2006, s. 306-308.

⁸⁵ T.C Nafia Vekâleti, **Son Teşkilatı Mülkiye'de Köylerimizin Adları**, Mülk Matbaası, 1928, s. 224.

Aros/Ardos	Bahçecik	Çıra Kışla	Sıksor
Anzav	Bahçelikışla	Hanege	Şamhi
Eşci/İNçe	Pestasor	Hovak	Şuğut
EşciKöşki	Pakih	Hosor	Kalaboğazı
İslam Gunki	Böcekli	Dölgah	Kozahor
Orcuk	Tamrut	Zerdenis	Keçek
Örmek/Örük	Toğaç/Tutmaç	Sırdasor	Kenepos
İzinsor	TertikSufla	Sananes	Keğik
İslam Köşki	Çarzov	Sütkans	Kelgit/ Kelgir
İğdeli	Cücürüs	Sihçek	Havdos
Lisbek	Midtor/Meletor		
Pitkir Nahiyesi		Köy Sayısı:20	
Urut	Canik	Toprakkale	Kürdikan
İpekçayırı	Çanak	Koretis	Lafsor
Pitkir	Süleymanlı	Kompur	Muhker
Tecirek	Sorik	Kamhıs	Narman
Ternik	Dağgir	Kehdik	Nügürçük
Olur (Tavusker) Nahiyesi		Köy Sayısı:54	
Abos	Bolur	Düzkom	Kaledibi
Ergunsi	Barasor	Sekuret	KızılköySufla
Eğri Kaya	Peneskird Alya	Siyokar Sufla	Kızılköy Alya
Egortis	Peneskird Sufla	Siyokar Alya	Konk
Ori	Pertik	Halaçor	Kakh
Ortis	Pertanos	Tavusker	Kamis
Ürek	Çulakâr	Taylar	Keçikom
Oğdadap	HafızAgaBegi	Toklikom	Gasmani
Olur	Hükam	Gazihan	Keleşut

Olur Dere	Hanis	Keyık	Köprübaşı
Enit	Khorkıt	Kaban	Kiyos
Haydos	Kirnois	Norpet	Niyakom
Melakis	Hotitab	Masons	Mahoş
Mazgirik	Mehenk		
Kosor Nahiyesi		Köy Sayısı:55	
Arsenik	Berdik	Zadgerek	Kerkiluk
Agondir	Bosik	Zovart	Köşk
Alicık	Pertus	Sımırdon Kışla	Güllük
Armeşin	Penek	Sımırdon Alya	Kötek
Eğrek	Pencirot	Şamghas	Kivanik
Eğidkom	Tecirek	Sogomin	Leblebi
Örtülü	Sekhas	Susuz	Merkhil
Ehris	Timur Kışla	Katris	Moşık
İznomi	Cakos	Kalgoş	Moşık Kışla
İgnaki	Cakasor	Karataş	Metzir
İğdeli	Hanımkom	Kanden	Nazirvanmi
Barık	Hoş	Kor	Havcala
Balkaya	Deliklitaş	Kosor	Hekesor
Pertivan	Diğnaskor	Kamhus	

Daha sonraki yıllarda çeşitli sebeplerle nahiyeye sayısının arttığı görülmektedir.

- Penek Nahiyesi
- Örtülü Nahiyesi
- Muşih Nahiyesi
- Dölgah Nahiyesi
- Kömürlü Nahiyesi

1929 yılında Kosor nahiyesi lağvedilerek, Örtülü, Muşih, Dölgah ismiyle üç nahiyeye taksim edilmiştir.⁸⁶1932 yılında Oltu Kaymakamlığı tarafından Erzurum Valiliğine müracaat edilerek, Örtülü Nahiyesi yollarının ulaşımına elverişli olmaması, köy nüfuslarının az olması, kışın halkın hükümet işleri için gelip gitmede zorluk çekmesi nedeniyle Örtülü ve Muşih Nahiyelerinin lağvedilmesi istenmiştir. Merkezi Kosor olmak üzere 32 köyden oluşan yeni bir nahiyeye kurulması talep edilmiş ve bu istek il genel meclisinin 18 Aralık 1932 tarihli toplantısında uygun bulunarak, bu konuda gereken muamelenin yapılması Vilayet makamından talep edilmiştir.⁸⁷ Bunun 1933 yılında Örtülü ve Muşih nahiyeleri lağvedilip, Kosor nahiyesi teşkil ettirilmiş, Örtülü Nahiyesi'nin bir kısım köylerinin Kömürlü, bir kısım köylerinin ise Sarıkamış'a bağlanmasına karar verilmiştir.⁸⁸ 1927'de Oltu'ya bağlı 164 köy,⁸⁹ 1928 yılında 171, 1940'ta ise ilçe merkezine bağlı 50 köy ile birlikte, Olur, Kömürlü, Kosor ve Pitkir nahiyelerine bağlı 122 köy mevcuttu.⁹⁰

1.4. Oltu'nun İl Olması İçin Yapılan Çalışmalar

Oltu ve çevresinde bulunan bazı etkili kişiler, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden itibaren Oltu'nun il haline getirilmesi için çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu kişilerin başında Hüseyin Köycü gelmektedir. Köycü, CHP parti teşkilatında ve idare heyetinde önemli görevlerde bulunduğu gibi, uzun yıllar Erzurum il genel meclisi üyesi olarak da hizmet vermiş bir kişidir. Çok aktif bir kişilik olduğu için, lehinde ve aleyhinde birçok laf söylenmektedir. Köycü'nün isteği, Oltu'nun il haline getirilmesi ve kendisinin yaşadığı yer olan Şenkaya (Örtülü)'nin da kaza yapılmasıdır. Bu isteği dile getirenlerin ileri sürdüğü şey, Oltu Kazası'nın bir zamanlar mutasarrıflık ve daha evvel Çıldır Eyaleti'nin merkezi olması ve çok kalabalık bir nüfusa sahip olmasıdır. Ayrıca, topoğrafik durum dolayısıyla etrafının dağlarla çevrilmiş olması, Erzurum, Kars ve Artvin vilayetlerinden tamamen ayrı bir vaziyette bulunması, maden ve tarım ürünleri bakımından kendine yetecek imkânlarla sahip olması da bu istekte etkili olmaktadır. Yine Oltu-Erzurum yollarının bozuk olması ve Kars'la da düzenli bir bağlantının bulunmamasının idare ve ulaşım anlamında sıkıntılara neden olduğu belirtilmektedir.⁹¹ Hüseyin Köycü'nün bu teşebbüsleri Oltu adına müspet herhangi bir sonuç vermemiştir. Oltulular Cumhuriyet'ten günümüze her daim il olma arzusunu muhafaza etmişlerdir.

⁸⁶ Sanın, *Babamın Hayat Hatırası*, s. 33.

⁸⁷ *Erzurum Gazetesi*, 13 Şubat 1933.

⁸⁸ CCA, 30.11.1.0.77.15.17.

⁸⁹ Özav, *Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, s. 48.

⁹⁰ CCA, 490.01.271.1081.1; 490.01.612.126.3; 490.01.648.154.1.

⁹¹ CCA, 490.01.650.162.1.

Günümüz de Oltu'nun il olması için çeşitli platformlarda faaliyetler yürütülmekte ise de henüz bir sonuç alınamamıştır.

1.5. Oltu İl Genel Meclisi Üyeleri ve Çalışmaları

Şehir yönetiminin önemli organlarından biri de il özel idareleridir. 1913 yılından günümüze kadar eğitim, sağlık, bayındırlık, sosyal yardım, sanayi, ticaret ve tarım alanında pek çok görevlerle donatılmış ve bunları da bir ölçüde başarıyla yürütmüşlerdir. Kentlerin imar edilmesinde önemli bir görevi yerine getiren İl Özel İdareleri, 5302 sayılı "İl Özel İdaresi Kanunu" hükümlerine göre görev yapmaktadırlar. Belirli bir bütçeye hükmeden, kentin eğitim hizmetlerinden, sivil savunmasına kadar birçok alanda görev yapan İl özel idarelerine, valilerin başkanlık yapmakta olduğunu ve vilayet yönetiminde söz sahibi bir kurum olduklarını görmekteyiz. Bünyesinde Vali, İl Genel Meclisi ve İl Daimi Encümeni gibi organlar mevcuttur. İl genel meclisi, il özel idaresinin karar organıdır ve ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre ildeki seçmenler tarafından seçilmiş üyelere oluşmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında dört yıllığına görevlendirilen il genel meclisleri yılda bir kere toplanır ve bu toplantı kırk gün sürerdi.⁹² Günümüzde İl Özel idareleri yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur. Bu komisyonlarda beş yıllığına seçimle belirlenmiş kişiler görev almakta ve ayda dört defa toplantı yapmaktadırlar.⁹³

1.5.1. 1930-1950 Yılları Arasında İl Genel Meclisi Oltu Üyeleri

Erzurum il genel meclisindeki Oltu üyelerinin kimler olduğu konusunda, Cumhuriyet'in ilk yıllarına dair elimizde bilgi yoktur. Bu hususta 1930'lara geldiğinde daha fazla bilgi sahibi olmaktayız. Bu döneme ilişkin olarak resmî vilayet gazetesi olan Erzurum Gazetesi'nin, yani eski Envar-ı Şarkiyе'nin çoğu nüshasının elimizde mevcut olması, konuya ilişkin detaylı bilgiler elde

⁹² Murat Küçükkuşurlu-Muzaffer Başkaya, **Erzurum Özel İdare Tarihi (1913-2014)**, Erzurum, 2014, s. 22.

⁹³ 12.11.2012 tarihinde 6360 sayılı "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanun ile birlikte Türkiye'de yerel yönetim sistemi idarî yapılanmada, mali kaynakların dağıtımında, siyasal coğrafyada, yerel hizmetlerin sunumunda ve son olarak imar ve planlama düzeni gibi alanlarda köklü değişimlere sahne olmuştur. Bu kapsamda, 6360 sayılı yasa ile birlikte Türkiye'de büyükşehir belediye sayısı 30'a çıkarılmış ve bu alanlarda il özel idareleri kaldırılmış, köyler ve beldeler mahalleye dönüştürülmüştür. Yasa ile 30 büyükşehir belediyesinde il özel idareleri kaldırılmıştır. İl Özel idarelerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur, Büyükşehirlerde İl Özel İdarelerinin görevlerini günümüzde bu komisyonlar yerine getirmektedir. Ayrıca bkz: Zühal Önez Çetin , "Türkiye'de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanunun Dönüşüme Etkileri" **Stüeyman Demirel Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl 2015, Cilt 20, Sayı 2, s. 247-266.

etmemizi sağlamaktadır. 1930 yılında Oltu'yu temsilen İl Genel Meclisinde encümen olarak Sait Bey, İbrahim Bey ve Salim Beylerin görev yaptıklarını görüyoruz.⁹⁴ İl genel meclisinin Aralık 1931'deki toplantı döneminde Oltu üyesi Mehmet Bey ise memuriyete başladığı için üyelikten ayrılmıştır.⁹⁵ Yerine Oltu üyeliğine Hüseyin Beyzade İbrahim Bey seçilmiştir.⁹⁶ 1933 yılında ise Erzurum il genel meclisi Oltu üyeleri olarak Salim, Sait, İbrahim Beyler görev yapmışlardır.

Erzurum il genel meclisi seçimleri Kasım 1934'te yapılmıştı. Bu seçimlerden bir müddet sonra kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi. Bunun üzerine kadınların il genel meclislerinde de bulunması amacıyla, Aralık 1934'te il genel meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar verildi.⁹⁷ Oltu'yu temsilen Aliye Reşit, Rüstem, Ahmet Yalçın, Hüseyin Köycü seçilmişlerdir. 1935 yılı il genel meclisi, bazı açılardan diğer meclislerden farklı özellikler taşıyordu. Bu meclisin öncekilerden farkı, ilk kez kadın üyelerin yer alması ve üye sayısının 31'e çıkmasıydı. Bu konu meclisin ilk gündemini oluşturmuş ve Tortum üyesi Mesude Hanım, kendilerine bu fırsatı sağlayan başta Atatürk olmak üzere devlet yetkililerine teşekkür telgrafı çekilmesini teklif etmiştir. Bu teklif Oltu üyesi Aliye Reşit Hanım tarafından da tekrarlanmış ve alkışlarla kabul edilmiştir.⁹⁸

1935-1938 yılları arasında ise Aliye Reşit, Ahmet Yalçın, Rüstem Bey, Hüseyin Köycü görev yapmışlardır.⁹⁹ Aliye Reşit il genel meclisinde görev yapan ilk kadın üyeler arasında yer almaktadır.

1935 yılında, Oltu Kazası'nın Erzurum'dan alınıp Kars'a bağlanması yolunda Erzurum il genel meclisine bazı teklifler yapılmıştır. Fakat bu teklifler, il genel meclisi Oltu üyeleri tarafından doğru bulunmayıp, Oltu'nun Erzurum'a bağlı kalmasına dair bir takrir verilmiştir. Bu takrir 28 Şubat 1935'te görüşülerek Teşkilat-ı Mülkiye Encümenine havale edilmiştir.¹⁰⁰ Oltu Kazasının Kars'a bağlanmasının doğru olmayacağına dair Teşkilat-ı Mülkiye Encümeninin 3 Mart 1935 tarihli kararı 4 Mart'ta il genel meclisinde okunmuştur. Teşkilat-ı Mülkiye Encümenin konuyla ilgili yaptığı incelemeye göre; Oltu ile Kars arasında yüksek dağ silsilelerinin bulunduğu, iki yer arasında, yalnız bir kısmı şose olan tek bir yol mevcut olduğu, Erzurum ile

⁹⁴ **Erzurum Gazetesi**, 15 Birinci Kanun 1930.

⁹⁵ **Erzurum Gazetesi**, 28 Birinci Kanun 1931.

⁹⁶ **Erzurum Gazetesi**, 25 İkinci Kanun 1932.

⁹⁷ **Varlık Gazetesi**, 24 Birinci Kanun 1934.

⁹⁸ **Erzurum Gazetesi**, 4 Mart 1935.

⁹⁹ **Erzurum Gazetesi**, 4 Mart 1935.

¹⁰⁰ **Erzurum Gazetesi**, 29 Ağustos 1935.

Oltu arasında ise, devamlı işleyen üç yolun bulunduğu tespit edilmiştir. Oltu halkı Avrupa mallarını ve dâhili ihtiyacını Erzurum'dan temin etmektedir. Ürettiği şeyleri Erzurum'a getirmekte ve ihtiyacını da buradan karşılamaktadır. Ayrıca, Oltu'nun Kars'a bağlanması durumunda, postaları Erzurum üzerinden geçerek Kars'a ulaştıktan sonra tekrar Oltu'ya getirilmek durumunda kalacaktır. Sağlık bakımından da Oltu Erzurum'a bağlı olup, hastaları devamlı Numune Hastanesi'nde tedavi edilmektedir.¹⁰¹ Teşkilat-ı Mülkiye Encümeninin bu açıklamalarından sonra oylama yapılmış ve Oltu üyesi Hüseyin Köycü dışındaki bütün üyeler, Oltu'nun Erzurum'a bağlı kalması yönünde oy kullanmışlardır.¹⁰² Sonuç itibarıyla Oltu'nun Erzurum'a bağlı kalmaya devam etmesi yönünde karar alınmıştır. Teşkilat-ı Mülkiye komisyon raporu da bu kararın alınmasında önemli rol oynamıştır.

1938 yılında Oltu'yu temsilen Aliye Reşit Hanım, Rüstem Bey, Hüseyin Köycü, Ahmet Beyler görev yapmışlardır.¹⁰³

1939 yılında ise Oltu ilçesini temsilen Salim Şahin, Hüseyin Köycü, Ahmet Yalçın il genel meclisi çalışmalarını yürütmüşlerdir.¹⁰⁴

1939 yılında özellikle Göle halkı tarafından Oltu'ya bağlı Kosor Nahiyesi'nin Göle'ye bağlanması için Dâhiliye Vekâleti'ne müracaat edilmiş ve Vekâlet, bu konuda Erzurum il genel meclisinin fikrini sormuştur. Göle halkı, Kosor'da bulunan maden kömüründen istifade etmek için böyle bir istekte bulunmuştur. Bu konu 27 Mart 1939'da Erzurum il genel meclisinde görüşülmüştür. Oltu üyesi Hüseyin Köycü'nün yaptığı açıklamaya göre, Kosor ile Göle arasında, tipisiyle meşhur Karınca Düzü denilen önemli bir engel vardır. Eski Erzurum Valisi Fevzi Daldal zamanında da bu istek dile getirilmiş ve Fevzi Bey'in bizzat yaptığı incelemede, bunun uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca, il genel meclisinin 1937 yılı toplantılarında, Kosor, Kömürlü, Bardız Nahiyelerinden oluşan yeni bir kaza kurulmasına karar verilmiş ve bu konuda 24 Mart 1937'de Dâhiliye Vekâleti'ne bir temenni mazbatası yazılmıştır. Bütün bu nedenler dikkate alınarak, Dâhiliye Vekâleti'ne bu şekilde bir cevap verilmesine Kosor civarında kurulması kararlaştırılan kazanın bir kez daha hatırlatılmasına karar verilmiştir.¹⁰⁵

¹⁰¹ *Erzurum Gazetesi*, 10 Birinci Teşrin 1935.

¹⁰² *Erzurum Gazetesi*, 17 Birinci Teşrin 1935.

¹⁰³ *Erzurum Vilayeti 1938 Senesi Meclis Zabıtları*, Erzurum, 1938, s.1.

¹⁰⁴ *Erzurum Gazetesi*, 27 Şubat 1939.

¹⁰⁵ *Erzurum Gazetesi*, 9 Birinci Teşrin 1939.

1940 yılında il genel meclisi çalışmalarına Salim Şahin, Ahmet Yalçın, Zeki Acar, Avni Akın katılmışlardır. İstifa etmiş olan Hüseyin Köycü yerine Erzurum'da oturan emekli subay Avni Akın seçilmiştir.

1940 yılında Oltu-Kars yolu üzerindeki Dölgah köprüsünün tamir işi planlamaya alınmıştır.¹⁰⁶ 1941 yılında Erzurum-Tortum-Oltu yolu üzerindeki Ardos Köprüsünün ikmalî inşaatı Vilayet Encümeni tarafından açık eksiltmeye konulmuştur.¹⁰⁷

1943 yılında il genel meclisi çalışmalarına Salim Şahin, Nazım Önder, Zeki Acar, Şevket Kocabalkan katılmışlardır.¹⁰⁸

Tek parti iktidarının son dönemine gelindiğinde Erzurum il genel meclisi 8. döneminin son toplantısı Aralık 1949'da başlamış ve 9 Ocak 1950'de sona ermiştir.¹⁰⁹1949'da yani tek parti döneminin sonunda Oltu'yu temsilen Bahattin Kaftanoğlu, Mustafa Kömürcü, Ahmet Yalçın il genel meclisinde görev yapmışlardır.¹¹⁰ İl genel meclisinin 22.12.1949 tarihli oturumunda, Tortum-Oltu yolunun kar temizleme makinesi ile temizlenmesi için İl Makamına yazı yazılması, yine Tortum-Oltu-Şenkaya yollarının doğu illerine yapılacak Marshall yardımı¹¹¹ ile yaptırılması için Bayındırlık Bakanlığı nezdinde girişimde bulunulması kararlaştırılmıştır.¹¹² Bahattin Kaftanoğlu, Oltu Halkevine bir sinema makinesi alınması bütçe talebinde bulunmuş bu talebi mecliste uygun bulunarak Bütçe Encümenine sevk edilmiştir.¹¹³ İl genel meclisi üyelerinin girişimleri ile Tortum - Oltu ve Ahpisor - Şelale yolları üzerinde Mayıs ayından itibaren 20 kişilik bir bakım postasının çalıştırılmasına başlanılmış ve bu yolların geneli üzerinde yağmurların yaptığı tahribatın ıslahı ve temizlenme işi ikmal edilmiştir. Bilhassa Ahpisor - Şelale arasının Üngüzek kapısı mevkiinde 620 metre uzunluğunda ve beş metre genişliğinde baştanbaşa kayalık olan bir kısım yol gidiş gelişe açılmıştır. 60 Kilometreden ibaret olan Tortum-Narman, Pitkir-Oltu ve Oltu-Olur arasındaki yol üç parçadan ibaret olup bu yollar üzerinde bakım ve onarım yaptırılmıştır.

¹⁰⁶ **Erzurum Vilayeti 1940 Senesi Meclis Zabıtları**, s1.

¹⁰⁷ **Erzurum Gazetesi**, 8 Mayıs 1941.

¹⁰⁸ **Erzurum Gazetesi**, 6 Mayıs 1944.

¹⁰⁹ **Erzurum Gazetesi**, 12 Ocak 1950.

¹¹⁰ **Erzurum Gazetesi**, 14 Eylül 1950.

¹¹¹ Marshall Planı II. Dünya Savaşı sonrasında 1947 yılında önerilen ve 1948-1951 yılları arasında yürürlüğe konmuş ABD kaynaklı, antikomünist hedefleri olan bir ekonomik yardım paketidir. 16 ülke, bu plan uyarınca ABD'den ekonomik kalkınma yardımı almıştır. Bu konu hakkında bkz: Fahir Armaoğlu, **20 Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Cilt 1-2, 1914-1995, s. 436-447.

¹¹² **Erzurum Gazetesi**, 9 Kasım 1950.

¹¹³ **Erzurum Gazetesi**, 9 Kasım 1950.

Narman-Pitkir ve Olur Bucakları için motorlu vasıtaların gidiş gelişi temin edilmiştir. Oltu - Olur yolunun 30.kilometresindeki iki metre açıklığında ve 3.010 lira keşif bedelli ahşap saçlı oğlu köprüsünün inşasına devam olunmaktadır.¹¹⁴

1950 yılında Olur bucağının kaza yapılması için başvuru yapılmıştır. Şenkaya ve Oltu Kaymakamlıklarının birlikte yaptığı tetkikata göre Oltu'ya bağlı Olur Bucağının kaza olmaya müsait olduğu belirtilmiş, teklifin Teşkilat-ı Mülkiye Encümenine gönderilmesine karar verilmiştir.¹¹⁵ Olur, Bucağı, 1958 yılına kadar Oltu ilçesine bağlı bucak olarak kalmış, 1958 yılında ise ilçe olarak Oltu'dan ayrılarak Erzurum iline bağlanmıştır. Oltu'ya yakın ilçelerden biri olan Şenkaya (Örtülü) kazasının 13 Şubat 1946 yılında, Narman kazasının 1954 yılında, ilçe statüsüne kavuştuğunu görüyoruz. Oltu çevresindeki ilçelere nazaran hem bulunduğu konum itibarıyla ve hem de sosyo-ekonomik potansiyeline göre daha önemli bir noktada olduğundan daha önce ilçe olmuştur.

15 Ekim 1950'de yapılan il genel meclisi seçimlerini şehir merkezinde olduğu gibi ilçelerde de genelde Demokrat Parti adayları kazandı. Mustafa Kamacı, Yusuf Önder, Nurettin Özlütürk il genel meclisinde görev almışlardır.¹¹⁶ İl Genel Meclisinde görev yapan üyelere bakacak olursak;

Tablo 3: 1930-1950 Yılları Arasında Görev Yapan İl Genel Meclisi Üyeleri¹¹⁷

Sıra No	Adı Soyadı	Görev Zamanı
1	Sait Bey, Salim Bey, İbrahim Bey	1930
2	Sait Bey, Salim Bey, İbrahim Bey	1933
3	Aliye Reşit, Rüstem Haşimoğlu, Ahmet Yalçın, Hüseyin Köycü	1935
4	Aliye Reşit, Rüstem Haşimoğlu, Ahmet Yalçın, Hüseyin Köycü	1938
5	Salim Şahin, Hüseyin Köycü, Ahmet Yalçın	1939
6	Salim Şahin, Ahmet Yalçın, Zeki Acar, Avni Akın. ¹¹⁸	1940

¹¹⁴ Erzurum Gazetesi, 21 Aralık 1950.

¹¹⁵ Erzurum Gazetesi, 19 Ekim 1950.

¹¹⁶ Erzurum Gazetesi, 21 Aralık 1950.

¹¹⁷ Küçükkuşurlu-Başkaya, Erzurum Özel İdare Tarihi, s. 71-81.

7	Zeki Acar, Salim Şahin, Şevket Kocabalkan, Nazım Önder.	1943
8	Bahattin Kaftanoğlu, Mustafa Kömürcü, Ahmet Yalçın	1949-50
9	Mustafa Kamacı, Yusuf Önder, Nurettin Özlütürk	1950

1.5.2. Bazı İl Genel Meclisi Üyelerinin Biyografileri

İl genel meclisinde görev yapmış encümenler ve yaptıkları çalışmalar yukarıda anlatılmaya çalışılmıştır. İl genel meclisi üyeliği yapmış, hayatları hakkında bilgi sahibi olduğumuz kişilerin özgeçmişleri aşağıda verilmiştir.

1-Hüseyin Köycü

1935-1940 döneminde il genel meclisi üyeliği yapan Hüseyin Köycü, 1895 yılında Erzurum'un Örtülü Köyü'nde (Şenkaya) dünyaya gelmişti. Hayatı boyunca, başta Şenkaya olmak üzere, Erzurum'a büyük hizmetlerde bulundu.¹¹⁹Babası Örtülü İmamı Sait Mehmet Hıfzı, annesi, Şenkaya'da Fidan oğullarından Himmət Ağa'nın kızı Hadise'dir. 5 yaşında eğitime başlayan Hüseyin Bey, sırasıyla Oltu Milli Komitesi'nde ve Kars Şûrâsı'nda azalık, Şûrâ'nın Kars mevki-i müstahkem komutanlığı yapmıştır. Şûrâ yıkıldıktan sonra Allahuekber Cephesi Kumandanlığı görevinde bulundu. Barıştan sonra Oltu kaza idare heyeti azalığı, köy muhtarlığı ve il genel meclisi azalığı gibi vazifelerde bulunmuştur. Halkevi, Şenkaya Yükseliş Cemiyeti, Hava Kurumu gibi sosyal cemiyetlerde de görev yapan Köycü, Cumhuriyetin ilk yıllarında değişik dergi ve gazetelerde yazılar kaleme almıştır. 1946'da Şenkaya'nın ilçe olmasından sonra, uzun yıllar bu ilçeye belediye başkanlığını yapmıştır. 1950-55 yılları arasında Şenkaya Gazetesi'ni çıkarmıştır. 1954'te bağımsız milletvekili adaylığı olmuştur. 12 oyla seçimi kaybeder ama üzülmez "*Benim asil görevim milletimi mecanni avukatlığıdır.*" diyerek çalışmalarını sürdürmüştür. Maddi her imkânını köyü için harcadığından maddi sıkıntılarının yanında şeker hastalığı da yakasını bırakmaz. Bacağı kesilir ama yine boş durmaz, 1957 yılında Türkiye Ufak Partisi'ni kurar, genel merkezi il dışında olan ilk partidir ve amblemi kurşun kalemdir. Asıl mesleği ticaret olan Köycü, 1958 yılında bacağına protez yaptırmak için geldiği İstanbul'da

¹¹⁸ İstifa etmiş olan Hüseyin Köycü yerine Erzurum'da oturan emekli subay Avni Akın seçilmiştir.

¹¹⁹ Köycü hakkında geniş bilgi için bkz: Koptagel İlgün, **Toplum Kalkınmasında Örnek Lider Hüseyin Köycü**, İstanbul, 2005.

31 Aralık 1958 günü İstanbul'da vefat etmiştir. Mezarı İstanbul Kozlu Mezarlığı'ndadır.¹²⁰

Köycü hakkında, Erzurum'un ileri gelenlerinden Süreyya Şehidoğlu tarafından şu ifadeler kullanılmıştır: *"Eğer yurdumuzun her kasabasında bir Hüseyin Köycü çıksaydı bu memleket çağdaş uygarlık düzeyinin eşiğindeydi diyebiliriz. Dürüstlüğü, medeni cesareti ile onu, köylerine okul yaptırabilmek için o devrin genel müfettiş ve valileriyle bir genel meclis üyesi olarak mücadelede gördük. Dedi ve yaptırdı. Örtülü'yü bucağın, bucağı Şenkaya adı ile ilçe haline getirdi. Yolunu kendi parası ile yaptırarak köye otomobili soktu. Resmî daire olmak üzere bütün emlakini hükümet emrine verdi. Sıra zihniyete, çarşafa geldi. Diyebiliriz ki bu büyük dava, bütün yurttan yalnız Köycü tarafından başarıldı. Ölümünden bir yıl evvel kurduğu Ufak Parti adıyla siyasî partinin tüzüğü gözden geçirilirse, o zamanki iktidarın gerçek mahiyet ve niyeti ile bu kadar güzel ve ince istihzada bulunan tarihi bir vesika ender görülecektir."*¹²¹

2- Nazım Önder

1319 (1903) Oltu doğumludur. Manifatura ve tuhafiye üzerine ticaret yapmaktaydı. 1334(1918) tarihinde Oltu'da kurulan Milli İslam Şûrası silahlı kuvvetlerine genç yaşta katılarak Oltu, Göle, Sarıkamış ve Tortum taraflarında Ermenilerle mücadele etti. Türk Ordusunun Kafkasya'dan çekilmesini müteakip milis subayı olarak Oltu Müfrezesinde ve Türk Ordusu'nun Ermeni Harekâtı sırasında 8. Kafkas Alayı'nda takım başı olarak görev yaptı. Babası Ahmet Şakiroğlu Türkçülüğüyle Oltu havalisinde tanınmış olup, 1334'te (1918) Oltu mutasarrıflığında, Şûrâ-yı Milli Reisliğinde, Müdafaa-i Hukuk Reisliğinde hizmetlerde bulunmuştu. İstiklal Madalyasını almış olan Nazım Bey, 1942'de vefat etmiştir.¹²² Bir süre il genel meclisi üyeliği yapmıştır.¹²³

3- Zeki Hamşioğlu(Acar)

1321 (1905) Oltu doğumludur. Nüfus olarak Oltu İlçesinin Olur Bucağına kayıtlıdır. Babası Hüseyin Hüsnü, annesi Yıldız Hanımdır. Üsküdar Sokulu Mehmet Paşa Numune Mektebi mezunu olup Oltu Devlet Orman İşletmesi'nde görev yapmıştır. Esas mesleği dava vekilliği olan Zeki Bey, 1934'te CHP Oltu merkez ocağına kaydolmuştur. Oltu CHP İlçe İdare Kurulu Başkanlığı yapmış, 1924-1928 arası Ardahan Defterdarlığı muhasebeciliği Ardahan Ağır Ceza Zabıt Kâtipliği görevinde bulunmuştu. 1929-1932 arası Oltu Asliye Mahkemesi Zabıt Kâtipliği yapmıştır. Buradan istifa ederek

¹²⁰ Süreyya Şehidoğlu, *Erzurum'dan Çizgiler*, Millet Basımevi, Bursa, 1965, s. 22-25.

¹²¹ Şehidoğlu, *Erzurum'dan Çizgiler*, s. 22-25.

¹²² CCA, 490.01.299.1207.1.

¹²³ Küçükkuşurlu- Başkaya, *Erzurum Özel İdare Tarihi*, s. 86-87.

vekillik icra etmeye başlayan Zeki Hamşioğlu, uzun süre Oltu Türk Hava Kurumu Başkanlığı yapmıştır. 1938-1946 arası il genel meclisi üyeliğine seçilmiştir. 1946 Mayıs ayında Ankara'da Büyük Kurultay'a Erzurum delegesi olarak katılan Zeki Bey, uzun süre Oltu CHP Parti Başkanlığı görevini yürütmüştür.¹²⁴

4-Aliye Reşit

Hayatı hakkında detaylı bir bilgiye sahip olamadığımız Aliye Reşit,1935-1938 yılları arasında il genel meclisinde Oltu'yu temsilen görev yapmıştır. Aliye Reşit, 5 Aralık 1934'te Anayasa değişikliği ile kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmesinden sonra yapılan ilk seçimlerde, Oltu adına seçilerek Erzurum İl Genel Meclisi ilk kadın üyelerinden birisi olmuştur. Bu konu meclisin ilk gündemini oluşturmuş ve Tortum üyesi Mesude Hanım, kendilerine bu fırsatı sağlayan başta Atatürk olmak üzere devlet yetkililerine teşekkür telgrafı çekilmesini teklif etmiştir. Bu teklif Oltu üyesi Aliye Reşit Hanım tarafından da tekrarlanmış ve alkışlarla kabul edilmiştir.¹²⁵

1.6. Oltu'da Belediye Teşkilatı

1.6.1. Türk Belediyecilik Tarihine Kısa Bir Bakış

Oltu Belediye teşkilatını anlatmadan önce Türk Belediyecilik tarihine kısa bir bakış atmak gerekirse; klasik Osmanlı döneminde temel olarak kadı ve sorumluluğu altındaki birtakım yetkililer¹²⁶ tarafından idare edilen belediye işleri, Tanzimat devrinde ve özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı tarzı örgütler, yani belediye daireleri tarafından yürütülmeye başlandı. Zaman içerisinde belediye teşkilatının modernize edilmesi zaruret olmuştu. Modern belediye teşkilatı konusunda örnek alınan sistem ise Fransız sistemiydi.¹²⁷ Tanzimat döneminde Fransız örneğinden hareketle yeni belediye teşkilatları kurulurken asıl amaç; Avrupa şehirleri örnek alınarak; Osmanlı şehirlerinin belli standartlara kavuşturulması; yani modern hale getirilmesiydi. Belediyeler mahalli bir idare birimi olarak düşünülmemişti. Bu nedenle Fransız sistemindeki gibi köy idareleri ve şehir belediyeleri aynı muhtar statüye sokulmamış, ikisi birbirinden ayrı tutulmuştur.¹²⁸ Belediyelerin anlamı ve

¹²⁴ Küçükkuşurlu-Başkaya, *Erzurum Özel İdare Tarihi*, s. 87.

¹²⁵ *Erzurum Gazetesi*, 4 Mart 1935.

¹²⁶ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Devletinde Belediye Teşkilatı ve Belediye Kanunları*, İstanbul, 2005, s. 44-104. ; Ziya Kazıcı, *Osmanlı Şehir İdaresinde İhtisap Müessesesi", İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, I*, İstanbul, 1996, s. 299-329. Murat Küçükkuşurlu, *Erzurum Belediyesi Tarihi, I*, İstanbul, 2008, s. 11-19.

¹²⁷ Osman Nuri Ergin, *Beledi Bilgiler*, İstanbul, 1932, s. 165.

¹²⁸ Bu konuda bkz: İlber Ortaylı, *"TanzimatDevri ve Sonrası İdarî Teşkilat"*,

gayesi ile ilgili bir layihada, yeni anlayışa göre belediyenin tarifi özetle şu şekilde yapılmıştır:

“Her şehir, sakinlerinin müşterek mülküdür. Belde sakinleri yaşadıkları yerin ümrünü için ve hükümetle münasebetlerinde beldenin manevi şahsiyetinin temsilcisi olarak bir heyeti vekil yaparlar ki, bunun adına belediye denilir.”¹²⁹

Öncelikle İstanbul’da kurulmaya başlanan belediye teşkilatları,¹³⁰ 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi’nden sonra taşradaki bazı büyük şehirlerde de oluşturulmaya başlanmıştır.¹³¹ İstanbul dışındaki Osmanlı ülkesinin diğer yerlerinde belediye teşkilatı meydana getirilmesi, ilk önce 1281 (1864) tarihli İdâre-i Vilâyât Nizamnâmesi’nde ele alınmıştır. Vilâyet Nizamnâmesi, aslında şehir ve kasabalardaki belediye idarelerinin nasıl kurulacağı hakkında açık bir hüküm içermemekteydi. Bu nizamnameyi takiben bazı şehirlerde belediye idarelerinin kurulmak istenmesi üzerine, 1867’de vilayet belediye meclislerinin kuruluş ve görevleri hakkında bazı talimatnameler yayınlandı. Bu talimatnamelerden vilayetlerin genel yönetimleri ile ilgili olan ilkinde; şehir ve kasabaların temizlik ve intizamını sağlamak ve her mevkinin ihtiyacını yerinde halletmek üzere, Tuna Vilayeti’nde uygulanan belediye meclisinin diğer yerlerde de açılması lüzumundan bahsedilmekteydi.¹³² Bu talimatname ile birlikte yayınlanan diğer iki talimatname ise doğrudan belediyelerle ilgiliydi. Bu talimatnamelere göre; belediye meclisleri bir reis ve 6 azadan oluşacak; ayrıca bir mühendis ve memleket tabibi de mecliste görev yapacaktı. Meclisin başkanı atanmış bir devlet memuru olup, azalar arasında gayrimüslim temsilcilerin de bulunmasına dikkat edilecekti.

Başlangıçta sadece birkaç önemli merkezde uygulanmaya başlanan bu talimatnameler belediyelere bir özerklik vermemekte; onları sadece bir idarî

Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 1994, s. 315.

¹²⁹ Refet Müeyyid, **Şehremaneti Celilesine, İstanbul Şehri Umûr-ı Belediyesine Dair Layiha**, İstanbul, 1330, s. 2.

¹³⁰ Bu konuda bkz: Musa Çadırcı, **Tanzimat Dönemi’nde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara, 1997, s. 273.

¹³¹ İstanbul dışındaki yerlerde belediye teşkilatı meydana getirilmesi, ilk önce 1864 tarihli İdare-i Vilayet Nizamnamesi’nde ele alınmıştı. **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: VI/ Cilt: 30, s. 226. Nizamnamenin 4.maddesinde her karyede bir belediye dairesi olacağı belirtilmişti. Nizamnamenin geneline bakıldığında, belediye dairelerinin köylerin muhtar ve ihtiyar heyetleri ile bir görüldüğü, yani ayrı ayrı belediye dairelerinin öngörülmediği anlaşılmaktadır. Örneğin 56. maddede; karyelerdeki belediye işlerinin muhtarlara ait olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte bu nizamname, taşra belediyelerinin kuruluşu için ilk adım olma özelliği taşımaktadır.

¹³² **Vilayetlerin İdare-i Mahsusesi ve Nizamâtının Sureti İcrâyesi Hakkında Talimat-ı umumîyedir**, 23 Rebiülevvel 1284, s. 16-17.

varlık olarak kabul etmekteydi. Bu talimatnamelere göre şehrin birtakım imar işleriyle görevlendirilen belediye meclisinin başında, vali veya mutasarrıfın görevlendirdiği atanmış bir kişi bulunacaktı.¹³³

Taşradaki belediye teşkilatlarıyla ilgili en önemli düzenlemelerden birisi, 29 Şevval 1287 (22 Ocak 1871) tarihli İdâre-i Umûmiye-i Vilâyât Nizamnâmesi idi. Bu nizamname ile belediye örgütü vilayet idaresi içinde idarî bir varlık kazanmıştı. Nizamname ile belediyelere birtakım görevler yüklenmiş ve karşılığında az da olsa bazı gelirler sağlanmıştı.

Osmanlı devrinde belediye teşkilatları ile ilgili olarak hazırlanmış olan en kapsamlı ve uzun soluklu düzenleme ise, Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Meclis-i Mebusân'ın açılmasından hemen sonra çıkarılan 1877 tarihli Belediye Kanunu idi.¹³⁴ Bu kanuna göre her şehir ve kasabada 6 ila 12 kişiden oluşacak birer belediye meclisi teşkil olunacaktı. Temel itibarıyla nahiye meclisleri hükmünde olan belediye meclis üyelerinin "*eshâb-ı emlâk*" yani emlak ve arazi sahibi olması ve halk tarafından seçilmesi, bunların dört yıl fahri olarak hizmet etmeleri ve her iki yılda bir yarısının değişmesi hükmü getirilmişti. Meclis başkanının devlet tarafından atanmış olması karara bağlanmıştı.

Cumhuriyet döneminin ilk belediye kanunu 1930'da yayınlandı. Bu kanuna kadar belediyecilikte Osmanlı dönemi uygulamaları geçerliyken, bundan sonra çok farklı ve modern bir belediyecilik anlayışı ortaya çıktı. Tarihsel süreç içerisinde getirilen düzenlemeler, yerel yönetimler kapsamında özellikle de belediyeler adına önemli adımlardır.

1.6.2.Oltu Belediyesi'nin Kuruluşu ve Başkanları

Yusuf Ziya Bey'in babası Haşimoğlu Tahir Bey'in Osmanlı döneminde Oltu Belediye Başkanlığı görevinde bulunduğunu Yusuf Ziya Bey'in hayatını anlattığımız kısımda belirtmiştik. Bu bilgiye dayanarak Oltu Belediyesi'nin Cumhuriyet'ten önce kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz.¹³⁵ 1918'deki kurtuluştan sonra Oltu Belediyesinin ilk başkanı ve kurucusu olarak Hüseyin

¹³³ Osman Nuri Ergin, **Mecelle-i Umûr-ı Belediyeye, III**, İstanbul, 1995, s. 1521; İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, Ankara, 2000, s. 31, 173-174; Veysel Atasoy, **Türkiye'de Mahalli İdarelerin Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi**, İstanbul, 1992, s. 35.

¹³⁴ Bu kanunun çıkarılmasından önce kabul edilen Osmanlı Kanuni Esasisinde, İstanbul ve taşradaki belediye daireleri konusuna değinilmiş ve bunun için ayrı bir kanun çıkarılacağı belirtilmiştir. İşte bahsedile Belediye Kanunu, anayasanın 112.maddesine dayanılarak çıkarılmıştır. Bkz: Mefahir Behlülül, **İmparatorluk ve Cumhuriyet Döneminde İllerimiz**, İstanbul, 1992, s. 155.

¹³⁵ **Yurt Ansiklopedisi**, Cilt 4, İstanbul, 1982, s. 2752.

Özden'i görmekteyiz. 1920-1950 yılları arasında görev yapan belediye başkanlarının isimleri ve görev yaptıkları yıllar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4: 1920-1950 Yılları Arasında Oltu'da Görev Yapan Belediye Başkanları

Sıra No	Adı Soyadı	Görev Zamanı
1	Hüseyin Özden ¹³⁶	1918-1920
2	Salim Haşimoğlu	1920-1926
3	Şakiroğlu Ahmet Bey ¹³⁷	1926
4	Sait Özlütürk	1926-1928
5	Salim Haşimoğlu	1928-1932
6	Ahmet Yalçın	1932-1936
7	A.Fevzi Hamurculu (Kaymakam) ¹³⁸	1937-1938
8	Ali Fehmi Kayar (Kaymakam) ¹³⁹	1938-1939
9	Mehmet Coşkun ¹⁴⁰	1940-1950
10	Mustafa Kamacı	1950-1951
11	Nazım Karabulut	1951-1955

1.6.3. Atanmış Belediye Başkanları Dönemi

1 Nisan 1937 tarih ve 2/6295 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesiyle, idarî lüzum ve zarurete binaen Erzurum vilayetinin Hasankale, Oltu ve Tortum belediye başkanlarının atanmış kişiler olmasına karar verilmişti.¹⁴¹Bu kararname gereğince, aralarında Oltu'nun da bulunduğu bazı ilçelerinin Belediye reislikleri kaymakamların uhdesine geçmişti.¹⁴² Mevcut belediye başkanlarının görevlerini tam olarak yerine getiremedikleri ve hizmet

¹³⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, I/1,17.5.1336, s. 324.

¹³⁷ CCA, 490.01.156.624.2.

¹³⁸ İlçe Kaymakamı olarak Belediye Başkanlığı yapmıştır.

¹³⁹ CCA, 490.01.448.1848.1. İlçe Kaymakamı olarak Belediye Başkanlığı yapmıştır.

¹⁴⁰ 1945-1950 yılları arasında belediye başkanlığı yapmış kişi hakkında resmi bir belgeye rastlayamadık. Bu konuyla ilgili bilgiyi, **Ramiz Yıldız** adlı kişiden 01.07.2018 tarihinde yaptığımız mülakatta aldık.

¹⁴¹ CCA, 030.18.1.2.87.70.1;030.18.1.2.71.9.12; Erzurum Belediye Arşivi, Meclis Zabıtları, 1 Nisan 1937.

¹⁴² CCA, 30.18.01.02.92.87.9.

noktasında başarılı olmadıkları için görevlerinden alındıkları düşünülmektedir.

10 Eylül 1940 tarihli kararname ile belediye başkanlarının atanmış kişilerden olmasını gerektiren sebep ve zaruretin ortadan kalkmasına binaen, başkanın yeniden seçimle iş başına getirilmesi kabul edildi.¹⁴³ Bununla birlikte Oltu belediye başkanlığının bir süre daha kaymakamlar uhdesinde kaldığı anlaşılmaktadır. 1941 yılında yapılan seçimle Oltu Belediye Başkanı Ahmet Yalçın olmuş ve böylece bu ilçede de belediye başkanlığı kaymakamlıkların sorumluluğundan alınmıştır.¹⁴⁴ Bu şekilde Oltu'da belediyecilik açısından yeni dönem başlamıştır.

Belediye başkanlığı görevinin atanmış kişilerin elinde, yani kaymakamların uhdesinde bulunduğu dönemde, daha önce yapılmamış olan bazı hizmetlerin gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunun temel nedeni, Erzurum ve çevresini içine alan III. Genel Müfettişliğin kurulmuş olması ve bölgedeki imar işlerinin belli bir disiplin ve program içinde ve devlet yardımıyla yapılmaya başlanmış olmasıdır. Aşağıda, bu dönemde yapılmak istenen faaliyetler hakkında kısaca bilgi verilecektir:

1930'ların ortalarında Oltu'da imar işlerinin istenilen düzeyde olmadığını görmekteyiz. Doğu gazetesinin 1937 yılında yayımlanan Oltu ile ilgili bir haberinden öğrendiğimiz kadarıyla; *ne kadar fedakârlıkta yapılsa, gayretler gösterilse, para az olunca imar işleri ağır gidiyor. Yollar bozuktur, belediye ise daracak bütçesiyle bu işleri başaramıyor. Bu sene belediye işleri kaymakamlığa devredildiğinden imar faaliyetinde nispeten bir canlılık görünmeye başlamıştır. Bir defa kasabanın ortasından geçen umumî şosenin tamirine başlanmış, kenarlara yaya kaldırımları yapılmıştır. Kasabayı ayıran çayın üzerindeki ahşap köprüde tamir edilecektir. İdare-i hususîye ye ait Penek demir asma köprüsünün döşemeleri de döşenmek üzeredir.*¹⁴⁵

Oltu belediyesi 1938 mali yılı zarfında yapacağı işleri sıraya koymuş ve bütçesini tanzim ederek vilayete yollamıştır. 1938 mali yılı zarfında şu işler yapılacaktır: *Kasabaya sekiz kilometre uzaklığındaki Cücürüs¹⁴⁶ mevkiindeki içme suyu kasabaya isale edilecektir. Bu suretle Oltu gayet mühim bir dertten kurtulmuş olacaktır. Şehir içinde ve Oltu Çayı üzerinde bulunan köhne, ahşap köprü yeniden yaptırılacaktır. Kasaba dâhilinde fenni bir pazar yeri ve hal binası inşa edilecektir. Bugün ihmal edilmiş halde bulunan belediye parkı imar edilecek ve bir fidanlık kurularak oraya ağaç dikilecektir. Bunlardan başka mevcut mezarlığın tanzimi ve*

¹⁴³ CCA, 030.18.1.2.87.70.1.

¹⁴⁴ CCA, 490.01.649.156.1; BCA, 490.01.648.154.1.

¹⁴⁵ Doğu Gazetesi, 28 Birinci Kanun 1937.

¹⁴⁶ Günümüzde **Subatık köyü** olarak anılmaktadır.

yeniden fenni bir mezarlık ihdas edilmesi de programa dâhil edilmiştir. Ayrıca kasabanın bir imar planı da tanzim ettirilecek ve kasaba dâhilindeki umumî caddeler tanzim ettirilecektir. Bu sene zarfında kasabanın ağaçlandırılması da kararlaştırılmış bulunmaktadır.¹⁴⁷

Belediye işlerinin kaymakamlara verilmesi kararı o dönem çıkarılan bir gazeteye göre oldukça müspet karşılanmıştır. Bu karar gazetede şöyle nakledilmiştir. “Oltu kazasında belediye reisliği bundan bir müddet evvel kaymakamın uhdesine verilmişti. Bu isabetli kararın ilk semeresi olarak kaza merkezi dâhilindeki yaya kaldırımlarının esaslı bir surette tamir edilmesi ve bir kısmının da yeniden inşa edilmesi suretinde tecelli etmiştir. Oltu belediyesi gelecek sene bir hal yaptırmayı, şehre su getirmeyi ve bir numune fidanlılığı kurmayı düşünmektedir. Bu fikirlerin fiil sahasına çıkabilmeleri için şimdiden tetkikata girişilmiştir.”¹⁴⁸ Yine Oltu’da 1938 yılında fakir ve kimsesizlere yardım mevzuunda, Kaymakamlık öncülüğünde Kızılay ve çocuk esirgeme kurumları mükemmel bir şekilde teşrik-i mesai etmişlerdir. Bu birleşme şimdye kadar otuz üç fakir talebeyi himayesi altına almıştır. Bunlara mektep levazımı ve giyecek temin edilmiş, gıda verilmeye de başlanmıştır. Mektep talebesi olmayan diğer otuz çocuğa da aynı şekilde bakılmaktadır. Bunlardan başka fakir ve hasta beş köylü çocuğu kaza merkezine getirilerek tedavi edilmiş, ilaçları temin edilmiştir.¹⁴⁹ Genel anlamda kaymakamlar belediye başkanlıklarına vekâlet ettikleri süre zarfında ilçenin sorunlarına duyarsız kalmamış ve sorunların çözümünde bizzat rol almaya çalışmışlardır.

1.6.4. Belediyenin Gelir - Gider Durumu

Tablo 5: Erzurum Belediyelerine Ait Gelir Listesi(1925-1928)

Belediyeler	1925	1926	1927	1928	Nüfusu	Nüfusa Oranı%
Erzurum Belediyesi	134.959,32	150.781,17	112.189,32	146.582,62	30.807	4,75
Tortum Belediyesi	-	211	961	393	1.107	0,35
İspir Belediyesi	1.200	2.918,50	4.131	3.516	1.198	2,93
Tercan Belediyesi	1.076	1.502	1.794	1.417	1.098	1,28

¹⁴⁷ Doğu Gazetesi, 1 Şubat 1938.

¹⁴⁸ Doğu Gazetesi, 28 Birinci Kanun 1937.

¹⁴⁹ Doğu Gazetesi, 17 Şubat 1938.

Hınıs Belediyesi	1.018	1 509	1 580	1 714	1.594	1,07
Oltu Belediyesi	345	247,50	285,50	1.122	1.202	0,93
Aşkale Belediyesi	440,25	824 17	1.037,50	909	1.220	0,74
Hasankale Belediyesi	5.089	6.714	10,730	9.695	3.166	3,06
Toplam	144.271,33	164.985,11	133.237,57	165.472,71	41. 392	

25 Mart 1918 Oltu'nun Kurtuluşu'ndan kısa bir süre sonra kurulduğunu tahmin ettiğimiz Oltu Belediyesinin teşkilatlanıp, gerçek anlamda belediyecilik hizmeti vermeye başlaması daha sonraki yıllarla birlikte mümkün olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Oltu'da belediye faaliyetlerine dair herhangi bir belgeye rastlamadık. Bununla birlikte 1925 ile 1928 yılları arasında Oltu Belediyesi'ne dair bazı istatistikler elimizde mevcuttur. Belirtilen tarihlerde Erzurum Vilayeti merkez ve ilçe belediyelerine ait gelir durumu yukarıdaki tabloda verilmiştir:¹⁵⁰

Erzurum Vilayetindeki belediyelerin gelir istatistiklerine bakıldığında bazı sonuçlar çıkarmamız mümkündür. Oltu Belediyesinin gelirlerine bakıldığında 1925 yılında 345 Lira oluşunu 1926 yılında 247,50 Liraya düştüğünü ancak daha sonraki yıllarda 1927 yılında 285,50 Lira, 1928 yılında ise 1.122 Liraya yükselerek artış gösterdiğini görmekteyiz. 1925-1927 yılları arasındaki geliri durumunu çevre belediyeler ile karşılaştırdığımızda, arada önemli farklılıklar gözükmemektedir. Mesela nüfusu kısmen Oltu'dan fazla olan Hınıs belediyesinin 1925'de geliri 1.018 Lira iken Oltu Belediyesinin geliri 345 lira olarak kayıtlara geçmiştir. 1926 yılında Tercan Belediyesinin gelirleri 1.502 lira iken aynı yıla ait Oltu belediyesi gelirleri 247,50 lira olduğu, görülmektedir. Yine ortalama olarak aynı nüfusa sahip Aşkale ilçesi ile mukayese edildiği zaman Aşkale Belediyesinin gelirlerinin 1925, 1926 ve 1927 yıllarında Oltu'dan yüksek olduğu, 1928 yılında ise Oltu Belediyesinin gelirlerinde bir artış olduğunu ve bu yıla mahsus olmak üzere Aşkale Belediyesinden daha yüksek gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. O yıllara ait Oltu ilçe nüfusunun da 1202 kişiden ibaret olduğunu ve gelirin nüfusa oranında 0,93 Lira olduğunu müşahade etmekteyiz. 1925-1927 yılları arasında belediye bütçesinin yetersizliğinin en önemli nedenlerinden biriside bir belediye tahsildarının mevcut olmaması idi.

¹⁵⁰ **Belediyelerin 1925, 1926, 1927 ve 1928 Senelerine Ait Hesap Hulâsaları**, T.C Dâhiliye Vekâleti, Mahalli İşler Umum Müdürlüğü, Hamit Matbaası, İstanbul, 1930, s.12.

Daha sonraki yıllarda tahsildarın göreve başlaması ile birlikte belediye gelirlerinin artış göstermeye başladığını görüyoruz.

1925 yılında belediye gelirlerinin sadece kanunda yazılı olmayan taâmüli vergi ve resimler ile 2, 3 ve 4.sütunlarda yazılı olanlardan maada belediye vergi ve resimlerden oluşmakta olduğunu ve 345 Lira olduğunu görüyoruz. 1928 yılında ise diğer saydığımız gelirlere ek olarak Oktruva resmî ve devletin vergileri ile beraber tahsil olunan kesir ve hisseler den de gelen gelirlerle birlikte belediyenin gelirlerinin artış göstermiş olduğunu ve 1.122 Lira'ya yükseldiğini tespit etmekteyiz.

Tablo 6: Oltu Belediyesine ait Gelirlerin Enva ve Müfredatı¹⁵¹ (1925-1928)

Oltu Belediyesi	Devletin vergileri ile beraber tahsil olunan kesir ve hisseler	Oktruva resmî ¹⁵²	Kanunda yazılı olmayan taâmüli vergi ve resimler	2, 3 ve 4.sütunlarda yazılı olanlardan maada belediye vergi ve resimleri	İstikrazat, ianat ve teberrüat ¹⁵³	Toplam
1925	-	-	15	330	-	345
1926	-	-	-	247,50	-	247,50
1927	9,50		45	231	-	285,50
1928	210	500	115	297	-	1.122

Tablo 7: 1929-1938 tarihleri arası Oltu belediyesine ait gelir ve gider durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir:¹⁵⁴

Seneler	Muhammenat	Tahakkukat	Tahsilât	Masarifat
1929	2.190	1.870	1.071	1.257
1930	4.325	1.961	1.420	1.474
1931	4.985	4.282	3.586	3.806
1932	3.862	2.190	1.690	1.690
1933	3.250	1.822	1.822	1.798
1934	3.513	2.920	2.036	2.036

¹⁵¹ **Belediyelerin 1925, 1926, 1927 ve 1928 Senelerine Ait Hesap Hulâsaları**, s. 42-133.

¹⁵² **Oktruva vergisi:** Ticaret amacıyla şehirlere dışarıdan getirilen mallardan alınan giriş vergisidir.

¹⁵³ **İstikrazat, ianat ve teberrüat:** Borçlanma, yardımlar ve bağışlar.

¹⁵⁴ **Belediyeler İstatistiği, 1929-1938**, Ankara, 1941, s. 29.

1935	2.700	4.306	2.262	2.256
1936	3.200	3.355	2.633	2.633
1937	4.011	5.637	3.383	2.860
1938	8.888	5.280	5.051	5.051

Oltu belediyesi gelirlerinin 1929 Dünya Ekonomik Buhranı sırasında bir miktar düştüğü, fakat çok geçmeden toparlanarak artışa geçtiği görülmektedir. Nitekim 1929'da belediye gelirleri 1.071 Liraya kadar düşmüşken, 1930'da 1.420 Lira olmuştur. 1931'de ciddi bir artış yaşanmış ve gelirler 3.856 Liraya çıkmıştır. Bun artışta belediyenin vergi gelirlerinin toplanmasında tahsildar görevlendirmesinin önemli etkisi olmuştur. Fakat bu aşırı yükselişin geçici olduğu anlaşılmıştır. Çünkü 1932'de 1.690 Lira olan toplam gelir, 1933'de 1.822 Lira, 1934'te 2.036 Lira, 1935'te ise 2.262 Lira olmuştur. Bu şekilde devam eden gelirler, asıl 1938'de yükselmiş ve 5.051 Liraya çıkmıştır.¹⁵⁵

Sonuç

Bu çalışma, tarihî ve coğrafi açıdan önemli bir yere sahip olan Oltu ilçesinin 1923-1950 yılları arasındaki idarî hayatını ele almakta olup özellikle belirtilen dönemde, Erzurum ilçelerinin tarihine dair yapılan ilk çalışmalarındandır. Böyle bir çalışmanın üretilmesinin pek kolay olmadığını belirtmek gerekir. Bunun nedeni, ülkemizde yerel tarih çalışmaları yapmanın temel zorluklarıdır. Yerel tarihe ilişkin bilgi ve belgelere ulaşmak büyük bir çaba gerektirmektedir. Üstelik bu çalışma, herhangi bir büyük şehrin tarihine ilişkin olmayıp, ilçe tarihi olunca, karşılaşılan zorluklar daha da artmaktadır. Bütün bu zorluklara rağmen bizi bu çalışmaya sevk eden ve mümkün olduğunca çok belgeye ulaşmamızı sağlayan saik, Oltu'nun tarihte oynadığı mühim rollerdir. Özellikle yakın tarihimizde bir "kahramanlar diyarı" olarak temayüz etmiş olan bu ilçenin sosyal, kültürel, iktisadî ve idarî durumu, daha önce pek başvurulmamış olan kaynaklar ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Oltu, Milli Mücadele yıllarında, müstesna bir yere sahip olup, herkese nasip olmayacak bir vatan savunması gerçekleştirmiştir. Oltuluların uzun süren ve hiç bir maddi, manevi yardım görmeden kendi azmi, iradesi ve kısıtlı imkânları ile teşkilatlanıp, mühim zayıat vermeden vatan savunması yapması, tarihi açıdan çok önemli bir olaydır. İstiklaline kavuşan Oltuluların bu başarıdaki sırrını, vatan aşkı ile birlik ve beraberliğinde bulabiliriz. Bu döneme ilişkin daha önceki yıllarda pek çok kitap ve makale yazılmıştır. Bizim bu

¹⁵⁵ Belediyeler İstatistiği, 1929-1938, s. 29.

çalışmamız bu mücadelenin hemen sonrasını ele alması bakımından önemlidir. Bu çalışma bir yönüyle bu mücadelenin Cumhuriyet dönemine nasıl yansıdığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda en dikkat çeken hususlardan biri de bu mücadelede ön plana çıkmış bazı kişilerin, Cumhuriyet dönemi siyasî hayatında pek ön plana çıkmamış olmamalarıdır. Cumhuriyet dönemi yaşanan iç politik gelişmeler ve devrimler nedeniyle, hak ettikleri değeri görememişler ve ömrünün geri kalan kısımlarını siyasî arena dışında maddi ve manevi sıkıntılarla geçirmek durumunda kalmışlardır. Bunun en önemli örneği Yasin Haşimoğlu'dur. Yasin Haşimoğlu gibi bir tarihi şahsiyet Cumhuriyet döneminde siyasî arenada pek yer almamıştır.

Tam kırk yıl Rus işgali altında kalmış olan ve coğrafi konumu itibarıyla sınır bölgesinde yer alan Oltu'nun, incelediğimiz dönemde idarî anlamda önemli değişiklikler geçirdiğini belirtmek gerekir. Bunda, Oltu'nun önceki dönemde uzun süre Rus işgalinde kalmış olmasının etkili olduğu söylenebilir. İncelediğimiz dönemde Oltu'da görev yapmış olan idare adamları, bu çalışmada eksiksiz ve doğru bir şekilde tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu veriler ışığında, Oltu'ya hizmet etmiş olan kaymakamlar için hükümet konağında, biyografi ve fotoğrafları ile bir köşe oluşturulması kanaatimce faydalı bir hizmet olur. Aynı şeyi belediye başkanları için de söylemek mümkündür. Gerçi Oltu Belediyesi'nde böyle bir köşe mevcuttur; fakat kanaatimizce yeterli değildir. Bu tür basit faaliyetler, vefa örneği sergilemesi bakımından kıymetli olduğu gibi bundan sonraki görev yapacak insanlarında şevkini artırabilir.

Bizim bu çalışma ile amacımız, ilgili döneme ait hadiselerin doğru bir şekilde tespit edilip yorumlanması suretiyle, toplumların tarihlerini, dinamik bir eksende yeniden kurmalarına katkıda bulunmaktadır. Amacımız yerel tarih şuuru oluşturmak ve hafızamızı canlı tutmaktır. Bu anlamda yaptığımız çalışma, salt bir siyasî ve idarî anlatımdan ibaret değildir. Aksine, bölgede yaşayan insanların günlük yaşantıları, yine belgeler ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

Erzurum Belediyesi Arşivi

Erzurum Özel İdare Arşivi

Erzurum Ticaret Odası Arşivi

- Gazeteler

Devrim Gazetesi

Doğu Gazetesi

Erzurum Gazetesi

Hâkimiyet Gazetesi

Oltu'nun Sesi Gazetesi

Varlık Gazetesi

Vatan Gazetesi

- Resmi Yayın Ve Tutanaklar

Artvin İl Yıllığı, 1967.

Artvin İl Yıllığı, 1973.

Belediyeler, TC Dâhiliye Vekâleti, Holivut Matbaası, İstanbul,1933.

Belediyeler İstatistiği, 1931-1933, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Devlet Matbaası, Ankara,1943.

Belediyelerin 1925, 1926, 1927 ve 1928 senelerine ait Hesap Hulâsaları, T.C Dâhiliye Vekâleti, Mahalli İşler Umum Müdürlüğü, Hamit Matbaası, İstanbul, 1930.

Belediyelerimiz I, İller Bankası Neşriyatı, Ankara, 1956.

CHP 1943 Kaza Kongreleri Dilekleri.

Erzurum Vilayeti 1940 Meclis Zabıtları.

Erzurum Vilayeti 1941 Senesi Meclis Zabıtları.

Erzurum İl Yıllığı, 1967.

Erzurum İl Yıllığı, 1973.

Kültür İstatistikleri 1936-1937.

Milli Eğitim İstatistikleri, İlköğretim, 1950-51, Ankara, 1953.

İller Bankası Çalışmaları,1945-1953.

Oltu 25 Mart İlkokulu Arşivi (Sicill- i Umûmi Defteri 1921-1928-Şehadetname Defteri-1930-1945 yılları arasına ait)

On Beşinci Yıl Kitabı, Ankara, 1938.

TBMM Zabıt Ceridesi

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi,1927-1928.

- Kitap Ve Makaleler

Ağca, İ.Kürşat (1998), "Oltu'ya Genel Bir Bakış" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Akagün, Özdemir (1937), **“Doğu Gazetesi Şirin İlçemiz Oltu”**, **Doğu Gazetesi**,

Akçay, Mevlüt (1993), **“Oltu Şûrâ Hükümeti”**Oltu’dan Selam, Sayı I.

Akgündüz, Ahmet (2005), **Osmanlı Devletinde Belediye Teşkilatı ve Belediye Kanunları**, İstanbul.

Allen, W.E.D.-Muratuff, Paul (1966), **Kafkas Harekâtı, 1828-1921 Türk-Kafkas Sınırındaki Harplerin Tarihi**, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Armaoğlu, Fahir (1995), **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi**, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Aslan, Betül, **1.Dünya Savaşı Esnasında Azerbaycan Türklerinin Oltu’daki Yardım Faaliyetleri** Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu.1-3 Temmuz, Oltu-Erzurum , (1998).

_____, **1. Dünya Savaşı Esnasında Azerbaycan Türklerinin Anadolu Türklerine “Kardeş Kömeği” Yardımı ve Bakü İslam Cemiyet-i Hayriyyesi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, (2000).

Aşıroğlu, Tahsin (1973), **“Erzurum İli Tarihçesi -Erzurum ve Çevresi”**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları 50. Yıl Armağanı.

Atalay, İbrahim (1982), **Oltu Çayı Havzasının Fiziki Coğrafyası ve Amenajmanı**, İzmir.

Atasoy, Veysel (1992), **Türkiye’de Mahalli İdarelerin Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi**, İstanbul.

Aydın, Dündar (1972), **Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı, Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)** (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Aydoğan, Erdal, **“Erzurum Halkevinin Kuruluş ve Faaliyetleri”**, **23 Temmuz Erzurum Kongresi ve Kurtuluşun Günümüze Erzurum 1.Uluslararası Sempozyumu (23-25 Temmuz 2002 -Erzurum**, Ankara ,(2003).

_____, **İttihat ve Terakki’nin Doğu Politikası (1908-1918)**, İstanbul, (2005).

_____, **Oltu Şûrâ Hükümeti’nin Ermeni Mücadelesi-Yasin Haşimoğlu’nun Hatıraları**, Ankara, (2015).

_____, **Erzurum’un Yüzleri-Oltu Şûrâ Hükümeti Üyeleri**, Erzurum, (2016).

Badem, Candan (2010), **Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars Vilayeti**, İstanbul.

Barutoğlu, Ömer H. (1968) **“Kuzey Doğu Anadolu Yakıt Problemi” Çeşitli Yönleriyle Erzurum ve Çevresi**, Hazırlayan ve Tertipleyen: Nusret Karasu-Nihat Özyardımcı, Erzurum.

Başar Zeki (1974),**Ermenilerden Gördüklerimiz**, Ankara.

Bayraktutan, Yusuf (1996), **Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Beygu, Abdurrahim Şerif(1939), **Şimendiferin Kavuştuğu Gün Erzurum**, İstanbul.

Behlülgil, Mefahir(1992) , **İmparatorluk ve Cumhuriyet Döneminde İllerimiz**, İstanbul.

Bilgi, Nejdet (2002), **“Cumhuriyetin İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920- 1950)”**, Türkler, Cilt 17, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Bilgili, Ali Sinan(1998), **“Türk İstiklâl Harbinde Oltu ve Oltu İslâm Şûrâsı”, Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu,1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Cemil Bey (1926), **“Ardahan Vilayeti Ahval-i Ziraiye, İklimiye ve İktisadîyesine Dair Numunesi Vechiyle Tanzim Kılınan Rapordur”**, Ziraat Vekâleti Mecmuası, 3(6)

Çadircı, Musa (1997),**TanzimatDönemi'nde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara.

Çetin, Zühal Önez (2015), **“Türkiye’de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanunun Dönüşüme Etkileri”** Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Dergisi 20(2).

Dayı, Esin S., **Elviye-i Selâse’de (Kars, Ardahan, Batum) Milli Teşkilatlanma**,Erzurum:Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, (1997).

_____, Oltu İslâm Terakki Kongresi **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu,1-3 Temmuz 1998**, Oltu-Erzurum

Demirel, Muammer (1-3.08.1998), **İşgal Yıllarında Oltu, Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu, 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Ergin, Osman Nuri, **Mecelle-i Umûr-ı Belediye, III**, İstanbul, (1995).

_____, **Beledi Bilgiler**, İstanbul, (1932).

Eyyüpoğlu, İsmail (2003), **Elviye-i Selâse’de İdarî Teşkilatlanma(1918-1921)**, Erzurum.

Gökdemir, Ahmet Ender (1998), **Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti**, Ankara: Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan. T.T.K.Basımevi.

Evlıya Celebi Seyahatnamesi (2011), (Hazırlayanlar: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Zekeriya Kurşun) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gündoğdu, Hamza, Geçmişten **Günümüze Erzurum ve Çevresindeki Kalıntılar, Şehri Mübarek Erzurum**, Ankara,(1988).

_____, (İrfan Gedik birlikte, 1996), **Oltu Taşı İşletmeciliği**, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

_____, **Erzurum'da Dođa Kültür Tarih ve Sanat Eserleri**, İstanbul: Atatürk üniversitesi 50.yıl GSE Yayını, (2007)

Greene, Francis Vinton (2018), **-93 Harbi -Tüm Cepheleriyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı**, İstanbul.

Haşimoğlu, Mecit, "Bakû İslam Cemiyet-i Hayriyyesi", **Tarih Yolunda Erzurum**, 2,(22-26), Aralık(1959).

_____, "Oltu'nun Kurtuluşu" ,**Tarih Yolunda Erzurum**, 5-6.(14-16), Haziran(1960).

Hatunođlu, Kenan (1998), "Zalim Ermeni Çetelerine Karşı Milis Kuvvetleri Oluşturan Narmanlı Mahmud Çavuş" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Honıgmann, Ernest (1970),"**Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı**"(Çeviren: Fikret İşiltan) İstanbul.

İlgün, Koptagel (2005), **Toplum Kalkınmasında Örnek Lider Hüseyin Köycü**, İstanbul.

İplikçioğlu, Bülent (1992), **Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Kafesođlu, İbrahim (1992), **Selçuklu Tarihi**, İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.

Kalkan, Ahmet (1999), **Oltu Tarihi**, Bitirme Tezi, Erzurum.

Karal, Enver Ziya (1995), **Osmanlı Tarihi**, 5, 7. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kazıcı, Ziya (1996), "Osmanlı Şehir İdaresinde İhtisab Müessesesi", **İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler**, I, İstanbul.

Kılıç, Selami, "İşgalden Kurtuluşa Oltu" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu,1-3 Temmuz 1998 Oltu-Erzurum**, (1998).

_____, **Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu**, İstanbul: Dergâh Yayınları (1998).

_____, Oltu'nun İşgali, Kurtuluşu ve Anavatan'a Katılımı(1878-1920) **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 94, (2014).

Kılıç, Ümit (2008), "Oltu'da Arslan Paşa Külliyesi", **Karadeniz Araştırmaları**, 5/17.

Kırzioğlu, Fahreddin M., **Kars Tarihi, Taş Çağlarından Osmanlı Devletine Değın.1**, İstanbul:İşıl Matbaası. (1953).

_____, Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti ,**Türk Kültürü**, 72. (1968).

_____, **Kars'ın Kurtuluşunun 50. Yıldönümü Dolayısıyla Kars İli ve Çevresinde Ermeni Mezalimi 1918-1920**, Ankara, (1970).

_____, "Tav-eli'nin Doğu Merkezi Oltu'nun Tarih Çizgileri" **Oltu, Turizm Tanıtma ve Kültür Derneği Özel Sayısı**, Erzurum , (1970).

_____, **Osmanlıların Kafkas Elleri Fethi(1451-1590)** Doktora Tezi, Ankara: Sevinç Matbaası, (1976).

_____, **Yukarı-Kür ve Çoruh Boylarında Kıpçaklar, İlk Kıpçaklar(M.Ö VIII-M.S. VI. yy) ve Son Kıpçaklar (1118-1195) ile Ortodoks -Kıpçak Atabekler Hükümeti(1267-1578) (Ahıska/Çıldır Eyaleti Tarihinden)** Ankara: Türk Tarih Kurumu(1992).

Konukçu, Enver, **Selçuklulardan Günümüze Erzurum**, Ankara: Erzurum Sanayi ve Ticaret Odası Vakfı Yayınları . (1992).

_____, "Tarihi Akışta Oltu" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu.1-3 Temmuz Oltu-Erzurum** ,(1998).

_____, **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Erzurum**, Erzurum,(1999).

_____, **Ardahan Tarihi**, Ankara,(1999).

Konyalı İ. Hakkı (1972), **Erzurum Tarihi**, Erzurum.

Korkmaz, Ömer (1993), "Oltu Şûrâ Hükümeti" **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı 6.

Köycü, Hüseyin (1951), "Oltu Milli İslam Komitesi, Kars İslam Milli Şûrası, Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümeti", Şenkaya, (15-7)

Kurat, Akdes Nimet,**Türkiye ve Rusya**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, (1970).

_____, **IV-XVIII Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, Ankara: Murat Yayınları, (1992).

Küçükkuşurlu, Murat, **Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri**, Trabzon, (Mehmet Okur İle Birlikte) (2007).

_____, **Erzurum Belediye Tarihi I, Osmanlıdan Cumhuriyete(1866-1930)**, İstanbul, (2008).

_____, **Erzurum Belediye Tarihi II, Tek Parti Dönemi(1930-1950)**, İstanbul, (2008).

_____, **Dr. Şerif Bey, Erzurum Vilayetinin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası**, Hazırlayan: Murat Küçükuşurlu, Trabzon,(2011).

_____, **Türk Siyasî Tarihinde Erzurum(1923-1950)**,Ankara,(2011).

_____, **Erzurum Özel İdare Tarihi(1913-2014)**,Erzurum, (Muzaffer Başkaya ile birlikte), (2014).

_____, **Tabyalar ve Kahramanlar "Aziziye'nin Son Şahitleri"** Erzurum, (2015).

_____, **Dr. Şerif Bey, Erzurum'da İz Bırakanlar**, Erzurum,(2016).

_____, **Geçmişten Günümüze Erzurum Kalesi**, Erzurum, (2017).

_____, **Tüm Yönleriyle Erzurum Tabyaları ve Kışlaları**, Erzurum, (2017).

_____, **Sorularla Erzurum Tarihi**, Konya, (2018).

_____, **Erzurum Çarşı Pazar, Eski Erzurum Çarşıları ve Üretim mekanları**, Konya, (2018).

_____, **Kurtuluşunun 100.Yılında Fotoğraf ve Belgelerle Erzurum**, Erzurum,(2018).

Kütükoğlu, Bekir (1993), **Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1602)**, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları

Mehmed Arif Bey (1974), **Başımıza Gelenler I**, Ankara.

Memiş, Ekrem (1995), **Eskiçağ Türkiye Tarihi**, Konya.

Mücellidoğlu Ali Çankaya (1968-1969), **Son Asır Türk Tarihinin Önemli Olayları ile Birlikte Yeni Türkiye Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler(Mülkiye Şeref Kitabı)**, 1-8, Ankara: Mars Matbaası.

Müderriş İhsan Abidin (1928), **Anadolu Ziraat ve Yetiştirme Vaziyeti, I**, İstanbul.

Müeyyid, Refet (1330), **Şehremaneti Celilesine, İstanbul Şehri Umûr-ı Belediyesine Dair Layiha**, İstanbul.

Ortaylı, İlber, **"Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars"**, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, 9, İstanbul, (1978)

_____, **"Tanzimat Devri ve Sonrası İDARİ Teşkilat"**, **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, Editör: Ekmeleddinİhsanoğlu, İstanbul, (1994).

_____, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)**, Ankara, (2000).

Oltu(1989), Ankara: Oltu Köylere Hizmet Götürme Vakfı Yayınları

Önal, Sami, **Milli Mücadele'de Oltu**, Ankara: Ayyıldız Matbaası, (1968).

_____, "Oltu'lu Yusuf Ziya Bey" , **Türk Kültürü**, Ağustos, 70,(1968).

_____, "Oltu'nun 50. Kuruluş Yıldönümü", **Türk Kültürü**, Mart, 65,(1968).

_____, "Oltu Şûrâ Hükümeti ve Oltu'nun Anavatan'la Birleşmesi" **Türk Kültürü**, Ekim 72, (1968).

Özel, Sabahattin (2002), Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi, **İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, 2, İstanbul.

Özav, Lütfi, **Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Erzurum: Medrese Yayınları, (1995).

_____, Oltu İlçesinin Turizm Potansiyeli, **Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü. Dergisi**, 1,(1995).

Özer, M. Ali (1971), **Tarihte Çıldır Atabeğleri ve Torunları**, Erzurum.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: MEB Yayınları.

Parlak, Tahsin (2001), **Erzurum'da Oltu Taşı ve Kuyumculuk Sanatı**, Oltu: Oltu Ticaret Odası Yayınları.

Pamuk, Bilgehan (2005), **Erzurum Şehir Tarihinin Kaynakları ve Literatürü, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, 3/ 6, Erzurum.

Pekin, Faruk-Yılmaz, Hayri Fehmi (2009) **Türkiye'nin Kültür Mirası,100 Kale**, İstanbul: NTV Yayınları,

Polat, Nazım H. (1998) "Oltu'da Kaymakamlık ve Kaymakamlar" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu, 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum.

Sander, Oral (2010), **Siyasî Tarih, İlkçağlardan 1918'e**, Ankara.

Sanın, Tahsin, **Babamın Hayat Hatırası**(Doğum Tarihi:1313-Ölüm Tarihi:1371) (Basım yeri ve tarihi yok).

Saygun, Ahmet Adnan (1988), **"Karacaoğlan" Yeni Bilgiler, Bir Rivayet Melodiler**, Ankara.

Sevim, Ali (1993), **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sezen, Tahir (2017), **Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırasıyla)**, Ankara: T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Sümer, Faruk, "Saltuklar" **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**,3, (1971).

_____, **Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. (1992).

Şahin, İlhan (2006), "Nahiye" **TDV İslam Ansiklopedisi** içinde,32,(306-308) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Şehidoğlu, Süreyya, "KeğaniliMahmud Ağa" **Tarih Yolunda Erzurum**, 5-6,(2), Haziran (1960).

_____, **Erzurum'dan Çizgiler**, Bursa: Millet Basımevi , (1965).

Tanör, Bülent (1998) **,Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları (1918-1920)**,İstanbul,1998.

Tansel, Selahattin (1991), **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**,1- 4, İstanbul: MEB Yayınları.

Toksoy, Ahmet (2015), **Ortaçağ'da Oltu ve Çevresi**, Trabzon.

_____, "Ortaçağ'da Oltu ve Çevresi" **Geçmişten Geleceğe Oltu ve Çevresi Sempozyumu, 1-3 Temmuz**, Oltu-Erzurum. (1998).

_____, **Bizans'tan Akkoyunlulara Tav-eli / Tao Bölgesi**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, (1997).

T.C Nafia Vekâleti, **Son Teşkilatı Mülkiye'de Köylerimizin Adları**, Mülk Matbaası,(1928).

Turan, Osman (1997), **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1994), **Osmanlı Tarihi**,2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Üstel, Füsun (2004) , **Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Vural, Temel, **Oltu Havzası Kültür Serisi-1,Oltu Havzası Fıkraları ve Nüktedanları**, Oltu,(2009)

_____, **Oltu Havzası Kültür Serisi-2, Olur Halk Şairlerinden Âşık Halil**, İstanbul, (2009).

_____, **Oltu Havzası Kültür Serisi-3, Oltu Havzası Sözlü Kültüründen Derlemeler**, Ankara, (2012).

_____, **Oltu Havzası Kültür Serisi-4, Sümmani'den Günümüze Oltu Havzası Şairleri**, Ankara, (2012).

_____, Oltu Havzası Kültür Serisi-5, **Ozanlarla Hasbihal**, Ankara, (2014).

_____, Oltu Havzası Kültür Serisi-6, **Âşık Cemal Divani Gönülümün Gözyaşları**, Ankara,(2015).

_____, Oltu Havzası Kültür Serisi-7, **Oltu Havzası Âşık Karşılaşmaları**, Ankara, (2015).

_____, Oltu Havzası Kültür Serisi-8, **Ozanların Dilinden Kahramanlarımız**, Ankara, (2018).

Zaimoğlu, Sabit Akın (2007), **Oltu Şûrâ Hükümeti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Zengin, Yusuf (1983),**Oltu Taşı Yatakları**, Erzurum.